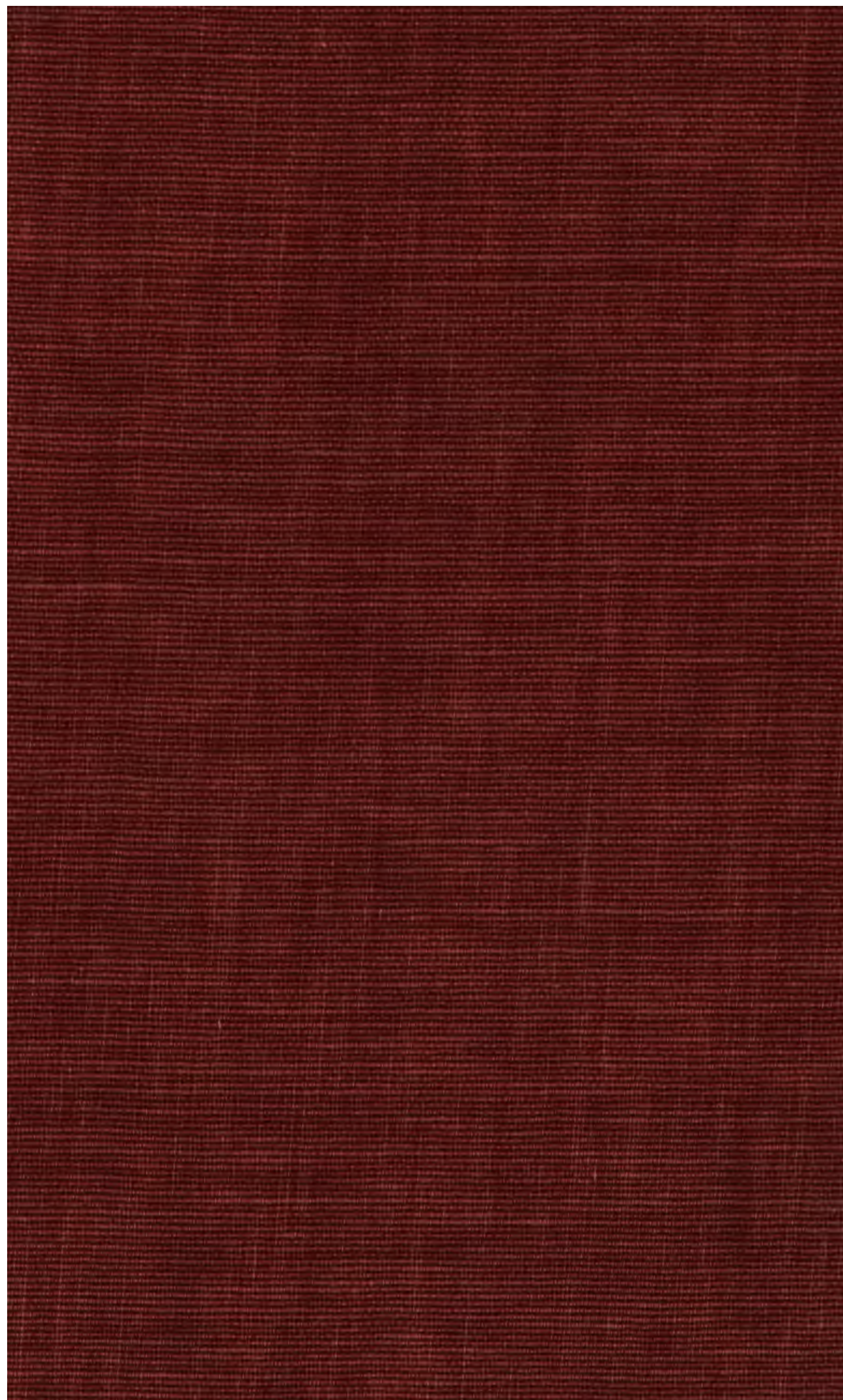

Α ΡΟΚΟΣ

DANTE ALIGHIERI.

A POKOL

IRTA

DANTE ALIGHIERI

FORDITOTTA

GÁRDONYI GÉZA

*

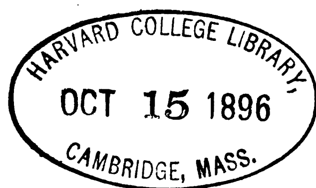
A MOLNÁR ÉS TRILL POKOL-KÖRKÉPÉBŐL VETT RAJZOKKAL

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

1896.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Őszintén megvallom, csak úgy félkedvvel fogtam ehez a fordításhoz. Mert nekem a fordítás nem mesterségem, s ezenkívül ellene is vagyok minden idegenségnek, a mi a magunk világába akár egész mű, akár csak egy szó alakjában is bejön és helyet foglal. Meg aztán lehangolt az a tudat, hogy nálunk a fordítást szószerint kivánják, holott nekem meg más a nézetem. Én nem szeretem az olyan képet, a melyen az emberek szemepillája szálankint meg van festve, s a távolban futó katonán minden gomb meglátszik. A mi eszünk járása más, meg az olaszoké is más. Ha az olaszos szóképeket nem magyaros szóképekkel, csupán a megfelelő szavakkal tükrözöm vissza, az nekünk nem tetszhetik. Ha az olasz történelemnek előttünk érdektelen politikai torzsalkodásait, s az akkori pártok egymásra való agyarkodásait lefordítom, az minket ásításra késztet; ha meg a rímeket is belemunkálom, ki kell tekernem a kezét lábát minden gondolatnak, s ha formára egyező fordítást adok is, a műnek a lelke hiányzani fog.

Hát mondom, ezeket meggondolva, nem éreztem kedvet a Dante Pokla lefordításához, de aztán mégis munkára bátorított az a gondolat, hogy a nagy közönség, a melynek egy könnyen folyó és könnyen érthető fordítást akarok adni, talán egy nézeten van velem, és a jóakaratomat méltányolva, nem rója fel bűnül a gyöngeségemet.

A fordításban Gauss Viktor, ez a kiváló műveltségü író segített. Neki az olasz nyelv anyanyelve, s ő így készséggel megtette azt, hogy minden verset lefordított nekem szóról-szóra, a mint kivántam; tekintet nélkül a szórendre, s a mondat értelmére. Azokat a politikai czélzásu helyeket, a miknek a megértésére maguknak az olaszoknak is külön magyarázókönyvek és jegyzetek kellenek, kihagytam; — a magyar közönséget nem érdekelheti más, mint maga a költői mű, a Pokol, és az ott látott szenvedések és tájak leírása.

A ki a Dante művét részletesebben kivánja tanulmányozni, ott van a M. T. Akadémia Dante-kiadása, a mit Szász Károly fordított. Ez bizonynyal érdemesebb fordítás, mint az enyém, s hogy én ezt ismerve, mégis lefordítottam Dantet, az csak azért történt, mert a Pokol körképnek egy olcsón árulható Dante-fordításra volt szüksége, s olyan fordításra, a mit mindenki megérthet.

G. G.

Ki volt Dante ?

A mi nekünk Petőfi, meg politikai hitvallásában Kossuth Lajos, az az olaszoknak egyszemélyben Dante. Mióta van Olaszország, és van olasz nemzet, ő ennek a legnagyobb alakja. Az ő költeménye: a Divina Commedia, az olaszok nemzeti nagyéneke, a minek hajdanta külön tanszéke volt minden egyetemen, a mit ma is tanítanak minden gimnaziális iskolában, és a mit még a halászok, földmívesek is ismernek, szavalnak egész Olaszországban.

Dante 1265 május havában született Firenzében. A szülői jómódu nemesek voltak, és neki olyan nevelést adtak, a minőt csak lehetett. Tanult teologiát, jogot és filozófiát s már kora ifjuságában hajlamot mutatott az irodalom iránt: 18 éves korában jelent meg az első verse, a mi feltünést is keltett, úgy, hogy Guido Cavalcanti, a híres író, (a kit a pokolban megemlít) ekkor barátságot kötött vele.

Minket egyébiránt érdekel, hogy Dante abból a Frangepán családból származik, a melynek vére a mienkkel keveredett, és a mi történelmünknek is egy fényes nevet adott.

Körülbelül kilenc éves volt, mikor egy májusi mulatságon egy Beatrix nevü lánykával találkozott. Ez a találkozás egész életére nagy hatással volt. A kora érettségü gyerek annyira megszerette a nyolc éves leánykát, hogy a mint maga megírja, lelkében így kiáltott fel:

— Isten ez! Rajtam örökké uralkodni fog!

Azonban a lányka nem lett az övé: egy gazdag florenci vette feleségül, s 1290-ben meghalt, a nélkül, hogy gyermeket hagyott volna hátra. Dante egy évre rá megnősült, de a szívében megmaradt a Beatrixe iránt való forró szerelem, mint a gyöngy a csigában s talán, hogy lelkében követte őt a másvilágra, innen eredt a nagy és örökbecsü Divina Commedia alapfonala.

Abban az időben két politikai párt torzsalkodott az olasz földön: a pápaság meg a császárság pártja. Dante eleinte a családi hagyományhoz híven pápapárti volt, később azonban, hogy a maga fejével gondolkozott, a császári pártra lépett, mert ebben látta az akkor óhajtva várt olasz-egység megvalósítóját.

Az élete ettől kezdve csupa küzködés és hányódás. Majd mint katona, majd mint politikai követ szerepel ezentúl. Részt vesz csatákban és fontos küldetésekkel megbizva bolyong az európai hatalmaknál. Volt Párisban, Angliában, Flamandban és Ausztriában is, egyízben mikor már számüzött volt, s a máglya-halál elől menekült, Magyarországba is elakart jönni, de ebben a sorsa megakadályozta. Rólunk a mennyországban meg is emlékezik, a mikor így kiált fel:

O beata Ungheria, se non lascia piu malmenare!

Magyarul:

Boldog Magyarország, a ki nem engeded magadat az orrodnál fogva vezetni!

A politikai keserüségei a Divina Commediában találnak kifakadást. Az ellenségeit belerakja a pokolba, a jóbarátait a mennyországba. A városokra itéleteket és megjegyzéseket mond, a miket azok ma is restellenek, s oly remek nyelven ír, hogy az olasz nyelvet ez a hatalmas költemény mintegy megállítja az idő forgásában. E nagy költeményt ő maga csupán Commediának nevezi, a mivel azt akarja mondani: *falusi ének*, mert falusi nyelven írta, hogy a mint ő mondja: még a leánykák is megértsék. Az olaszok később ékesítették meg a művet *isteni* jelzővel.

Dante 1321-ben fejezte be sokat hányódott életét. Szülővárosa, hogy jóvá tegye az iránta való mulasztásait, a halála után a templomban széket emelt, hogy onnan a Divina Commediát a népnek magyarázzák, s az első ilyen magyarázó a híres Boccaccio volt.

Java-koromban voltam, mikor egyszer
Az erdőn járva utat tévesztettem
S elbódulva a rengeteg vadonban
Sötét nagy fák közt találtam magam.
Leirhatatlanúl elátkozott hely!
Most is hogy írom, átfut a hideg.
De más dolgokra fordítom irásom:
Elmondom mind, miket utamba' láttam.

Álomszerü kábultság nehezült rám,
Mikor az igaz uton andalogva,
Betévedtem e sötét vad erdőbe.
Csak mentem-mentem, mígnem a völgy végén
Kopár és sziklás hegy meredt elém.
A hegytetőt a leereszkedő nap
Tündöklő fátyolával szőtte be.
Hogy ezt megláttam, félelmem megenyhült,
S miként tengerből a hajótörött,
A partra lépve, visszanéz ijedten,
Úgy néztem én a sötét völgyre vissza.
No, itt kívülem ember sohse járt.

Megpihentem. Aztán neki a partnak!
Meg-megfeszülő lábbal hágva mentem,
De kezdetén valék csupán az utnak,
Midőn mint árnyék, napos délidőben,
Egy pöttyös párduc jelent meg előttem.

Megállt és nézett. Mozdultam. Megmozdult.
Elállta útam. Mit tegyek, Teremtőm!

Ez órában a kékes-szürke égen
A tavaszhónap csillagai égtek.
Ez óra volt tán, melyben a nagy Isten
Megindította a világ mozgását.
És mondá: Legyen élet! Talán ha egyéb nem,
E szent óra megment a fenevadtól.
De im egy másik vad a szikla ormán:
Egy villogó szemü szörnyü oroszlán.
A feje fenn. Nyitott száján az éhség.
Remegni látszik még a levegő is.
A rémülettől megdermedve láttam,
Egy farkas is mint lép ki a vadonból,
Egy farkas, melynek undok soványsága
Magában is a prédáért kiáltott.

Miként a fösvény, a ki életén át
Kuporgatott, és minden drága kincsét
Egy szörnyü percben elragadni látja,
S a félelem egész testét elállja, —
Így álltam én. A nyugtalan vadállat
Mindig merészebb dühvel közelített
És én hátráltam tőle félhalottan.

Ily szörnyü pillanat volt, midőn végre
Egy fehéren lebegő emberárnyék
Jelent meg a zord erdő fái közt
— Segíts, — kiáltám, — könyörülj meg rajtam,
Akár ember vagy akár égi lélek.
— Nem ember — szólt — és nem is égi lélek.
Ember csak voltam.
S lassan hozzám jőve.
És folytatá: Régen volt az, hogy éltem:

Elbódulva a rengeteg vadonban
Sötét nagy fák közt találtam magam.

Rómában akkor caesar, Julius volt,
Aztán Augusztus, a jó s nemes ember.
A hamis hit volt uralkodó akkor.
Költő voltam és dalt szerzettem arról,
Ki Trójából jött: Ankizes fiáról,
Hogy hamu lőn a büszke Ilion.
De te mért nem mégy tovább föl a hegynek,
A melyen tul virul az élet földje?
— Virgil volnál! — szóltam, hogy felocsudtam,
Oh Virgil, költők dísze, büszkesége,
Te mesterem, forrásom, kitől annyi
Bölcseséget és szépséget tanultam!
De nézd, amott a vicsorgó vadállat,
A mely az éhség dühével nyit állat,
Ments meg tőle, te dicső halhatatlan.
— Más utra térj, — szólt, hogy könnyezni látott —
Mert ez az állat úr a maga utján,
S nincs irgalma, oly gonosz és kegyetlen,
S ha széttépett, még éhesebb miként volt.
Mondom ez úr itt, sok állattal fajzó,
Mígnem az agár jő, hogy őt megölje,
És akkor többé nem fal fémet, földet.
Az agár, az elűzi mindenünnen,
És leveti a mélységes pokolra,
A honnan őt a Sátán fölengedte.
Jer hát, kövess. Én kalauzod leszek,
És átvezetlek az örök országon,
A hol csak jaj van s kínos epedések
Egy új halálnak megváltó kezéért.
S meglátod ott a szenvedés honában,
A kik a tüzben is reménynyel élnek,
Hogy egykor mégis fel-kiszabadulnak,
És eljutnak a boldogok honába.
Ha ide is lesz útad, nélkülem lesz,
Mert ott az Úr belépnem tiltva tartja,
És más vezet, ki méltóbb lészen arra.

— Költő, feleltem, arra a nagy Úrra,
A kit nem ismersz, kérlek, ime téged,
Vezess engem e szörnyű helyről el;
Vezess azokhoz, kiket emlegettél:
Hadd lássam lenn a gyötrelmek honát
S a magasban szent Péter ajtaját.

Elindúlt. Én a merre ment, követtem.

*

Nyugvóban volt a nap. És a homályból
Az esti szellő lengett szerteszét.
Mi haszna: nékem egyes egyedűl
Folytatnom kell a fájdalmas nagy útat,
Bágyadt erőmnek pihenése nincs.

Segítsetek nekem ti égi múzsák,
Leányai a fényes értelemnek!
S emlékezet, ne hagyj el mostan engem:
Nemes erőddel tündökölni készülj.

— Költő, — mondám, — ki jószívvel vezérelsz,
Elég erősnek látsz-e ilyen útra?
Mert, a mint mondod, nem járt itt kivülem
Romlandó testü gyönge földi ember,
Csak Silvionak atyja, s az Erős Szent,
A ki innen hozott erőt a hitnek,
Azonban én . . . ki engedi ezt nékem?
Én nem vagyok sem Énea, se szent Pál,
Meg méltónak ki tarthat erre engem?
Őrültség ez, mondd meg kimélet nélkül,
Te bölcs vagy, és jó, — s gondomat megérted.
Így szóltam, mikor ujra nehéz kétség
Szállott szivembe a zordon hegyen.
S a mi előbb szabadulásnak látszott,
Mint új örvény sötétlett most előttem.

— Ha jól értettem a szavad, — felelt ő,
A te szived a gyávaság szorítja.
Hogy megkönnyebbülj, elmondom apróra,
Hogy jöttem én segítségedre fel.
Ott voltam, a hol végzetem lekötve
Tart kezdettől. S egy nő-alak jelent meg
Előttem, ott, de oly bűbájos lélek,
Hogy alig szólt, feleltem: Parancsoljon.
Két szép szeme tündöklött mint a csillag,
És hangja édes, lágy, csodásan zengő.
Igy szólt: Óh nyájas mántuai lélek,
Kinek neve még mindig él a földön,
És élni fog, míg lesz, ki emlegesse.
Az én fenn élő egyetlen barátom
A vész torkában áll itt a hegyen;
Menj, menj, tüstént és mentsd meg őt a vészben,
S vigasztald meg, hogy engem is vígasztalj!
Nevem Beatrix, s a Magasból jöttem,
És a Magasba, a mint visszatértem
Az Úr előtt a nevedet dicsérem.

— Erényes hölgy, — feleltem utra készen, —
Parancsod nékem magadért is édes,
De mondd okát: hogyan nem félsz e helytől,
Hogyan nem féltél ide alászállni?

— Én — így felelt, — csupán oly bajra nézek,
A mely másnak baj. Nékem tűz nem árt.
A Szűzanya szólt Lucsiának ott-fenn:
Keressen engem, s hívjon oltalomra.
S az szólt: Beatrix, miért nem segíted,
Ki képedet lenn a szívébe' hordja,
Im ott az erdő mélyén áll szorongva.
És én siettem.

S ahogy így beszélt
Mindkét szemébe könycseppek tolultak.
És én eljöttem. Mért habozol tehát?
Ott fenn a három égi hölgy kegyében,
Itt védő jobbom minden oltalmában,
Mit árthat néked bárhova követsz is?

Mint a virágok, a mik éji dértől
Konyultan és csukottan álltak eddig,
S hogy jő a nap, kinyílnak sugarától,
És ujra egyenest az égre néznek,
Úgy hatott rám Virgil szelid beszéde.
És szóltam: Áldott emléke is áldott,
Ki mennyből engem így en megsegített.
S te nyájas, jó, ki rögtön szót fogadtál,
Az isten áldjon téged is uram meg.

Ezt mondva, ujra megindúlt előttem,
S mentünk az erdő mély, homályos utján,

*

ÉNRAJTAM ÁT AZ UT A KÁRHOZATBA,
ÉNRAJTAM ÁT AZ ÖRÖK GYÖTRELEMBE,
ÉNRAJTAM ÁT AZ ELVESZETTEK KÖZÉ.
AZ IGAZSÁG TEREMTETT IDE ENGEM.
MÉLY ALAPOM AZ ISTEN BÖLCSESÉGE.
LERONTHATATLANNÁ EMELT HATALMA.
ELŐBB VOLTAM, MINT A TEREMTETT DOLGOK,
S TOVÁBB LESZEK, MINT MINDEN MÁS TEREMTMÉNY.
HAGYJÁTOK EL A REMÉNYT, KIK BELÉPTEK!

Sötét betűkkel volt e szózat írva
Egy nagy kapun, a mely tátongva állt.
— Mester, — mondám, — e szavakat nem értem.
Ő látva, mily levert, nyomott vagyok,

Így szólt:

— Ne félj, szedd össze magadat.
Im ez a hely, a melyről már beszéltem:
Meglátod benn a gyötrelmek lakóit
Kik a földön az Istent elvesztették.

Kezét kezemre tette, s biztatóan
Nézett szemembe, úgy hogy én legottan
Erőt éreztem.

És akkor beléptünk.

Minő zsıvaj! sírás és jajongások!
Az ég is bús: csillagtalan, sötét.
Alig mentünk, s én már könyezve mentem.

A nyelvek szörnyü zagyvaléka volt ez:
A fájdalom s harag kiáltozása,
Sohajtások és kezek csattogása.
A közel s távol telve ilyen zajjal,
S a hangokat mintha a szél kavarná.

Megkábultan a fájdalmas zsivajtól
Kérdeztem: Mester, mondd, ezek mi hangok,
S mi nép van itt ily szörnyü gyötrelemben?
És ő felelt:

— Im itt azok az árnyak,
A kik a bűnt s az erényt egybevették.
Ezt nem keresték, és azt nem kerülték.
Közöttük égi angyal is de sok van.
Ezek se hűk, se lázadók nem voltak.
S így nincs helyük sem ottan a magasban,
Sem itt a mély be nem fogadja őket.

— De mondd: mi szenvedés lehet a sorsuk,
Hogy így kiáltnak, ily szívszaggatóan?

— Megértheted: halált kivánnak, egyre.
És élni inkább élnének a tűzben
Hogysem fenn és lenn egyaránt utáltan.
Egy szó nem sok: annyit sem érdemelnek!

Ekkor egy zászlót láttam megjelenni,
A mely forogva forgott, és utána
A lelkeknek oly sűrű sokasága,
Hogy azt hittem sohsem élt annyi ember.

Rohantak. Köztük megismertem egyet.
Ez pápa volt. S erről itélve róluk,
Gondoltam ők, méltók sohsem valának
Azokra, kik az eget megtagadták,
Sem Istenre, ki őket megvetette.

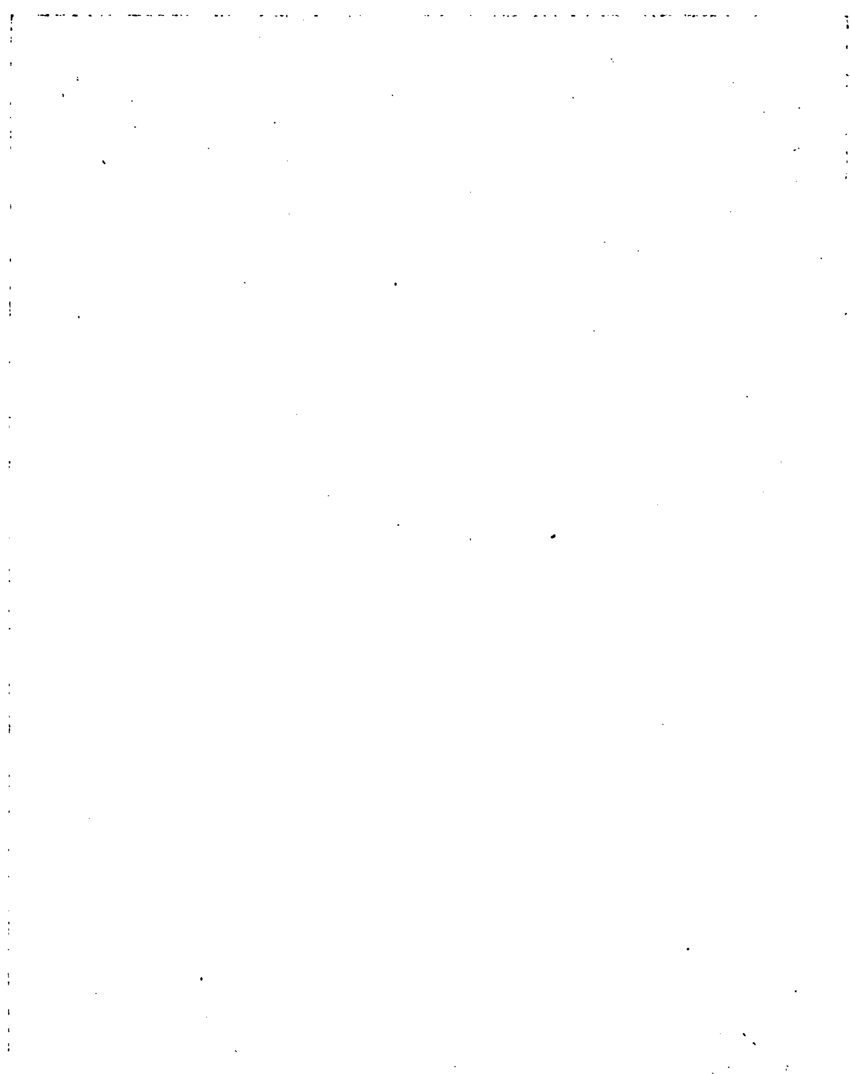
Nagy bőgölyök és darazsak felhője
Hajszolta ezt a népet egy-irányba;
A köny s a vér patakba csurga róluk,
S nem volt szünet e szörnyü üldözésben.

Még távolabb a bágyadt szürkületben
Új népcsoport egy nagy folyónak partján.
— Mester, — mondám, — miféle nép az ottan,
A mely tolongva tolong a folyónak.
— Mindjárt látod: az Acheron az ottan,
És megtudod, mi van amott a parton.

Elhallgattam. A szememet lesütve
Mentem vele egészen a folyóig.
Ott egy fehérhaju agg jött a vizen
Nagy csónakát ifjú-erővel hajtva.
S kiáltva:
— Jaj, tinéktek gonoszok!
Reátok nem süt Isten napja többet.

Mint ősszel hull a levél a levélre,
Ugy gyült itt Ádám romlott magva össze.

Átjöttök, át az örökös sötétbe.
A tűz, a láng, a jég leszen hazátok!

— És te, — dörgött felém fordulva ekkor, —
A holtak közt mi dolgod? Takarodjál!

És látva itt, hogy mozdulatlan állok,
— Keress, — úgymond, — más csónakost magadnak,
És más utat. Közénk való te nem vagy!

— Ne ellenkezz Káron, — mondotta Virgil, —
Így akarják ezt *fenn*, hát ne is kérdezz.

A vén hajós reám pillant sötéten.
Azokkal a vérben-forgó szemekkel.
És gyapjas arca megenyhül irántam.

A meztelen és elgyötört sereg most
Megirtózva a Káron vad szavától
Betolongott a csónak belsejébe,
És ott sírva és fogvacogva szídta
És átkozta az Ég minden lakóját,
Az apját, anyját és a születését;
A míg Káron a késedelmezőkön
Végig-csapott az evezőlapáttal.
Mint ősszel hull a levél a levélre,
Úgy gyűlt itt Ádám romlott magva össze.
S a nagy folyón alig hogy utnak indult,
A parton már uj néptömeg nyüzsög.

— Fiam, — mondá a mester, — itt e népek
A földnek minden országából jöttek.
Az Úr haragja űzi hajtja őket,
Oly gyötréssel e szomorú folyóhoz,
Hogy gonoszabbat a túlon se várnak.
Ezek a rosszak. És megértheted most,
Mért épp te vagy, a ki ellen szól Káron.

Itt rettentő dörgés remegtetett meg,
Oly rettentő, hogy ellep a verejték,
A hányszor ez fölrémlik a fülemben.
Szél rohant át. A villámok cikáztak.
A hogy álltam a könyáztatta parton,
A rémület oly erővel rohant meg,
Hogy ájultan omlottam le a földre.

*

Mély álmomból nagy csattanás riaszt fel.
Felpillanték, és elbámulva nézem
Hogy hol vagyok.
Partján a szürke mélynek,
A melynek jajját a vihar túlbőgte.
Nehéz köd ült, mindenfelé e tájon.
Im Virgil is halványan áll előttem.
— Gyerünk, — mondja, — a fájdalmas világba.
Elől megyek. Jer bizvást én utánam.

— Hogyan menjek, — feleltem csüggedően,
Ha te, ki itt egyetlen támaszom vagy,
Aggódva nézel az útra előre.

— Nem félelem festi fehérre arcom, —
A szenvedés, a sok jaj az hatott meg.
Az út hosszu: Ne tétovázzunk többet!

Elindult. S így jutottunk mind előbbre,
A körbe, mely a mélységet keríti.
Csend, álló csend, csak sóhaj száll sohajra.
Oly fájón, hogy reszket a levegő is.

Nők, gyermekek és férfiak vegyesen,
Nem gyötörve, csak méla szomorún,
Ezek voltak, a kik sohajtozának.

— Nem kérdezed, mifélék itt e lelkek?
Így szólt Virgil, — mielőtt tova mennénk,
Tudd meg: ezek nem bűnösök szegények,
Csupán hogy őket keresztvíz nem érte,
S nem imádták az Istent kellő módon.
Én magam is, nézd, itt e körben élek.
S bár nem kínoz se tűz, se jég, se sátán.
Remény nélkül a vágy is szenvedés.

E bús szavakra fájdalom fogott el:
Mily nagy nevek, és mily dicső személyek
Járják e tájt megcsüggedten, borúsan.

— Mondd jó uram, volt mégis tán ki innen
Megmenekült a maga érdeméből,
Vagy *máséból,* és méltó helye van most.

— Még jövevény voltam, — felelte, — itten,
Midőn lejőtt egy nagyhatalmu szellem
Koronázva a győzelem jelével,
És elvivé magával ősapánkat:
Ábelt, Nóét, Mózest és Ábrahámot,
És másokat a boldogság honába.
Az ég nem nyilt előbb soha e helyre.

A míg beszélt, végigmentünk az erdőn,
S a lelkek közt, a kik itt búsan élnek.
A távolban ekkor a sötétséget
Tűzfény nyilalta át és vágta széjjel.
A fény maradt. S én láttam egy csoportot,
A mit a többi tisztelettel nézett.

— Mester, mondám, a ki a tudománynak
S a művészetnek magad is nagyja vagy,
Mondd, kik ezek, a kik így különjárnak?

És ő felelt:

— Sok érdemük a földön
Fölsugárzott a magasság honába,
S az itélet szelid volt ő-irántuk.

Egy hang kiáltá: Tiszteljétek
A nagy költőt, a ki im visszatért!

Csend állt be ujra, és én láttam ekkor
Négy alakot. Fenséges árnyak ők.
Nem szomorúak, de vídámak se éppen.
Mélázva jönnek egyenest felénk.

— Nézd azt elől, pallos van a kezében, —
Így szólt Virgil, — királyi szép alak.
Az ott Homér, s utána jő Horác,
Ovid s Lukánusz, — névről ismered.
A kiáltásra, mely előbb felhangzott
Jönnek elém és megtisztelnek engem.

A szépnek iskoláját egyesülten
Láttam most itt. Beszéltek egykicsit.
És engem is intéssel üdvözölve,
Körükbe vettek, s együtt mendegéltünk
A fény felé.

Elmondanom nem illik
Hogy mit beszéltek, mert rólam beszéltek.

Egy vár, a melyen hétszeres a bástya,
S körül patak, — ez volt hová jutottunk;
És hét kapun át pázsitos mezőre.

Méltóságos és komoly árnyak itten.
Sok nagynevű, s nagyobb is tán nevénél.
Láttam Brútuszt, a ki Tarkvint elüzte,
Plátót, Szokráteszt, Szaladint, Zenót,

Itt áll Mínosz a leszálló torokban
S dühöngve szór kemény ítéletet.

Demokritoszt és Diogenes bölcset,
És még sokat, a kiket mind leírni
Egy ily könyvben talán unalmas lenne.

A társaság itt elmaradt, s mi ketten
Megint kiléptünk a csöndnek honából,
A reszkető sohajjal telt homályba,
Hol semmi fény, csak borongó sőtétség.

*

A második körbe szálltunk alá.
A fájdalom már itt szünetlen jajgat,
Itt áll Mínosz a leszálló torokban,
S dühöngve szór kemény itéletet.
Előtte nincs titok, leleplezett bün,
Melyik mit érdemel, azonnal tudja.
Kigyófarka annyi gyűrűt vet ekkor,
A hányadik kör illet árva lélek.

Nagy sokaság nyüzsög folyton előtte:
Egymás után lépnek elő szegények,
És reszketőn várják sorsuk szavát,
S a kezet, mely őket alátaszítja.

Hogy meglátott, szólt, dolgát abbahagyva:
— Te ki ide a gyötrelembe jöttél,
Vigyázz hogyan járj, és hogy kikbe bizzál!
Bejöttöd könnyü; hogy lesz távozásod?

— Mit kiabálsz, — felelt Virgil helyettem.
Az ő utját nem földi sors jelölte.
Így akarják, a hol ezt akarhatják.
S ne szólj többet, mert szólni nincs jogod!

És ujra hallék jajgatást, sirást.

Nincs semmi fény, csak tompa mély moraj,
Mint tengeren, mikor vihar dühöng.
Vad orkán ez: zuborgó forgatag,
Mely polyvaként hordja a lelkeket,
Magasba kapva, mélybe ejtve le.
Majd mint örvénylő órjás zuhatag
Leszórja mind: sikoltva hullanak.
Majd sírva száll ujból magasba mind,
A mint a szél röpíti vak dühvel
S e vad hajszának vége-hossza nincs.

A vér s a szív sok áldozatja ez,
A kik nem hallák mi a nem-szabad,
S bűnük neve csak ez volt: szerelem.

Mint télidőn a seregély-csapat
Sötét rajokban száll a föld fölött,
Így szálltak ők, és nem volt szünetük
Reményük sem, hogy szünetük leszen.
S miként a vándor darumadarak
Szállnak kiáltva jajos hangokat,
Így láttam én a bünhődők sokát.

— Mester, — mondám, — kik itt e bűnösök?

És ő felelt:

— Ez itt Szemiramisz,
Ki törvénynyel védte azt a gyönyört,
A mit másutt törvénynyel tiltanak.
A másik ott Egyiptom asszonya,
Kiért bomlott a hős Antóniusz.
Az ott Párizs, Trisztán, szép Heléna,
S a vér tüzének más híressei.

A szánalom itt ujra elfogott,
Hogy szinte ingadoztam lábamon.
S idő telt el, mig ujra szólni tudtam.

— Mester, — mondám, — nézd ott egy ifjú pár,
Kiket a szél, karján lágyan emel,
Mint pelyheket; — szólhatnék-e velük?

— Várj egy kicsit, majd errébb lengenek,
És akkor kérd a szerelem nevében,
Hogy szóljanak; és ők felelni fognak.

— Oh szenvedő szép ifjú pár! — kiáltám, —
Jertek hozzám, ha szólnotok szabad.

És ők jöttek, mint két fehér galamb,
Mikor kiterjesztett szárnynyal repül
Ereszkedőn a fészekház fölé.

— Ki vagy te jó, te nyájas ember itt,
Kinek szíve mirajtunk megesett?
Ha az isten hallgatna mireánk,
Megesdenénk: adjon békét neked.
Szólj mig a szél enyhülten állni enged, —
Mondá a nő.

És folytatá szeliden:
— Szülőföldünk a tenger ama partja,
A hol a Pó folyam belé ömöl,
S minket egygyé a szerelem fűzött,
Oly szerelem, hogy még itt sem múlik,
E bús helyen, hol nincs, csak szenvedés.
A szerelem, az vitt halálba minket,
És gyilkosunk Kainnal bűnhődik.

Fejem lehajtva hallgattam szavát,
És arcomat elönték könnyeim.
S hogy Virgil kérdé, mire gondolok,
— Oh Istenem, feleltem, mennyi vágy,
És mennyi tűz és édes gondolat
Kisérheté e párt a földön át.

— Szép Francseszka, — szóltam mostan neki, —
Mint szánlak én, ki nem fejezhetem.
De mondd: mikor történt s miként sodort
Benneteket bűnbe a szerelem?

Nézd ott egy ifjú pár,
Kiket a szél, karján lágyan emel.

S a nő felelt: — Nincs égőbb fájdalom
Mint az, mikor a nyomor nehezében
A boldogságra visszagondolunk.
De tudd meg hát: Mi ketten egy napon
A szerelmes Lanszlóról olvasánk.
A sorok közt tekintetünk megállt,
S egymásra szállt, s elpirultunk belé.
Majd könnyezénk a bús történeten.
Majd azt olvasva, mint ád égető
Édes csókot a kedves a kedvesnek,
Pál megcsókolt. S nem olvastunk tovább.

Míg így beszélt, Pál, arcát elfödé,
És sírt, de úgy sírt, hogy nem nézhetém. —
S lerogytam ott, elesve, mint a holt.

*

Örök eső, havas és ón-nehéz
Hull örökkön a szomoru helyen,
Hová jutottunk a sötéten át.
A föld, a hideg latyak bűzlik itt,
S háromfejü vadállat ugatoz:
A Cerberusz. Kegyetlen szörnyeteg.
Vérben forognak mindig szemei.
S a mint ugat, csimbókos rőt szakáll
Leng állain. Nagy körmös lábai
Olykor lecsapnak a lelkek közé,
S megtépik azt, ki éppen ott szorong.

Hogy meglátott e szörnyü fenevad,
Felénk villantá vicsorgó fogát,
S izgett-mozgott reánk mérgedve most.
De vezetőm nem veszti el fejét:

Rögöt kap fel, egy jókora rögöt,
S a Cerberusz torkába beveti.
Mint a kutya mikor hust faldokol,
Úgy tőn ez itt: egy percre hallgatott,
S dülyedt pofákkal rágta, nyelte le
A kőkemény nehéz nagy földrögöt.

Végig mentünk a lelkek tömegén,
Kik dermedten a sárban fekszenek,
S nincs erejök, hogy megmozduljanak.
De egy lám, mégis föltápászkodik,
És így kiált:
— Ismerj meg, ha lehet!

S én feleltem:
— Lehet, hogy láttalak,
De kínjaid úgy elváltoztatának,
Nem tudhatom ki vagy szegény bűnös.

S ő sírva szólt:
— A torkosság, miatt
Vagyok én itt, s ti hajdan engemet
Csakkónak hívtatok.
— Csakkó, — mondám,
Úgy sajnállak, hogy ki se mondhatom,
De szólj, miként itélsz most a fölött
A mik fenn zavarják a fejeket.

Szólt:
— Firenzében nincs, csak két igaz.
És azokra siket ma mind ahány.
Írígység, gőg és fösvénység a tűz,
A mely a szívek belsejében ég.

*S három fejü vadállat ugatoz:
A Cerberusz. Kegyetlen szörnyeteg.*

A szava olykor zokogásba fult,
S fejét lehajtva ujra elterült.
Vezetőm szólt:
— Hagyd, többet nem felel,
A míg az angyal meg nem jelenik,
S a trombita le nem harsan ide.
Akkor felölti testét mindegyik,
S az ítélet szava örök leszen.

— Mester, mondám, utána lépegetve —
Az utolsó itélet fordít-e
Ezek sorsán, vagy visszahullanak?
Felelt:
— Az ember mennél istenibb,
Annál inkább érzi a jót s a rosszat.
Én nem hiszem, hogy itt ez átkozott nép
Tökéletesebb lenne valaha.

Lejtőhöz értünk és itt meglelők
A nagy Plutót, borzalmas ellenünket.

*

PAPE SATAN, PAPE SATAN ALEPPE!
Hörgé Plutó, rekedten mérgesen.

A nemes bölcs, ki mindenről tudott,
Hozzám fordult, és bátorítva szólt:
— Meg ne rémülj: bármily hatalmas ő,
Nem tehet itt szalmát se elibénk.

Aztán a püffedt ajkúhoz kiálta:
— Hallgass farkas! hallgass, te átkozott!
S rágd magadba epédnek mérgeit!
Hogy erre járjunk, *fenn* határozák,
Ott fenn, a hol Mihály is lakozik,
A ki levert minden gaz lázadót.

Mint szélvihar, ha árbocot ledönt,
S a megdagadt vitorlák hullanak,
Akként zuhant Plutó a földre le.

Mi meg szálltunk lejebb és mind lejebb
A völgybe, mely uj fájdalmak hazája.

Én Istenem ki gyüjti egybe így
A szíveket rendítő szenvedést!
Mint a hullám ahogy hullámra száll,
És összecsapva egymásba vegyül,
Akként mozgott tolongott itt a nép,
Oly sokaság, hogy elfáradt szemem.
Nehéz súlyok gördülnek föl s alá,
Mellén tolja verejtékes erő:
Sok sok ember, feszítve izmait.

Kiáltanak, hogy összeütköződnek:
— Minek tartod! Minek szórod kutya!

Ekként forognak a nehéz homályban
S a szidalom sok mocskos szója hull.

— Én mesterem, mondd kik és mik ezek?
Papok-e mind, mert sok a tonzurás,
Vagy másfélék e boldogtalanok?

És ő felelt: — Vakelmék mindezek,
Mert pénzüket nem pénzül forgaták.
A pap köztük bizonynyal nem kevés:
Fősvény pápák és más zsugorgatók
Vannak köztük, tán meg is ismered.
A fösvénység s a tékozlás e helyt
Az ormokon, mint látod, összecsap.
És visszafordul, meg feljő megint.

Nehéz sulyok gördülnek föl s alá
Mellén tolja verejtékes erő.

A bűn kétféle, büntetésük egy.
Az arany, mely fenn nyugtot nem hagyott
Még itt sem hagy nyugtot sohsem nekik.
Gyerünk tovább.
És általhaladánk
Egy forráson, a mely mocsárba vész.
A neve Stix, habjai szennyesek,
S benne a nép verekszik szüntelen;
De nem kézzel: fejjel, lábbal, mellel
S fogakkal marva egyik itt a mást.
A bugyborék, mely itt felgyöngyözik
Sohajtás mind, sohaj a víz alatt.

A gyűlölségnek bűnös népe ez
S fekete sár most a lakóhelyük,
A kiknek fenn az édes levegő
Nem volt öröm, mert szívök elvadult.

Mögöttünk elmaradt a vad mocsár
És egy sötét toronyhoz érkezénk.

*

Két láng égett a torony tetején
S az egyik láng olyan nagy messzeségben,
Hogy csillagfénynek tetsző szikra volt csak.
— Mit mondanak, — kérdém, — e tüzi jellel, —
És amott meg mit felelnek reá?
És kik azok, a kik igy értekeznek?

— Ha a mocsár-köd kissé szerteszáll —
Felelt, — meglátod, a mit várnak itt.

Íjj még soha nem röpitett nyilat,
Oly sebesen, mint itt jött egy ladik.
Egyetlen ember hajtotta felénk,
S ígyen rikoltott:

— Itt vagy hát, cudar!
— Hiába kiabálsz így Flégiás
Így szólt Virgil, — ha meg is fojt dühöd,
Által kell vinned e sártengeren!

Mint az, ki rászedésből ocsudik,
Merőn tekint, majd mérge felbuzog, —
Toporzékolt dühében Flégiás.
Virgil beszállt nyugodtan a ladikba,
S intett nekem, hogy én is úgy tegyek.
S a ladik suhant, metszve a vizet,
Hogy szinte porzott, — úgy vitt Flégiás.
De im a sárból fölmered elénk
S megáll egy mocskos, borzalmas alak.
— Ki vagy? — kiált, — és hogy kerülsz ide!
— Bárki vagyok, — feleltem, — nem jövék,
Hogy itt maradjak, mint te nyomorult,
Nézd, te ki vagy, ki ily mocsokban élsz!
És ő felelt:
— Látod ki s mi vagyok.
— Látom, szóltam, s tudom is hogy ki vagy,
Habár tetőtől talpig fed a sár.
Ekkor felénk kapott, hogy megragadjon,
De Virgil állt, és visszalökte őt.
— El innen, — szólt, — ebek közt a helyed!

És engem akkor Virgil átölelt,
És megcsókolt és szólt:
— Te büszke lélek,
Kit ilyen ember így felháborít.
Áldott a méh, mely téged hordozott!
A gőg, mely ezt míg élt, úgy felfúvá,
Itt lenn erőtlen tajtékos düh most.
S hányan vannak, kik ma is odafenn
Magasra hányják koronás fejük,

S holnap disznók gyanánt fetrengenek
E ronda sárban érdemük szerint.

A part felől egy éles jajkiáltás
Szállott felénk, hogy honnan, nem tudom.
Tágult szemekkel néztem mereven
A táj felé, honnan a jaj jöve.
És Virgil szólt:
— Diz városnál vagyunk.
Ez a pokol legnépesebb helye.
És mind ki itt van, szörnyü bűnnel élt.
— Már látom is, — feleltem tornyait,
A sötétben vörösen izzanak.
— Jól látod: örök tűz lobog belől,
S a pokolnak ez immár mély helye.

Magasfalu árkokhoz érkezénk,
A mik körülveszik e bús helyet.
Úgy tetszék, mintha vas-sánc volna ez.
A csónak itten hosszan kanyarult
És egyszer csak a partba ütközött.
— Pusztuljatok, — kiáltott mérgesen,
A csónakos, — ihol a várkapu!

A kapunál ezernyi sok ezer
Az égből leszórt angyalok közül.
— Ki az, — kiáltá egy, — ki földi testtel
A lelkek országában járni mer?

Bölcs mesterem egy percre elhagyott,
S nekik halkan mondott itt valamit.
— Jer hát magad, — felelték hangosan, —
A másik meg térjen a földre vissza;
Az ő gondja, hogyan jusson ki innen.

Gondolhatod, ki könyvem olvasod,
Hogy elbágyasztott itt a félelem!
— Ne hagyj el, — mondám, — én jó mesterem!
Ha nem bocsát e had, forduljunk vissza.
És ő felelt:
— Nem fordít vissza minket
Semmi erő, ha útunk fenn akarják.
Azért ne félj, bizalmad el ne veszd,
Várj itt reám, a míg szólok velök.

És erre elhagy. Fejem megzúdul,
És szivemben lüktet a félelem.
Mit szól velök? Nem lehet hallani, —
De látom: mind befut a várkapun,
S bedördül az, és rácsattan a zár.
Vezérem ekkor hozzám visszatér,
És azt mondja: — Hiába tiltakoznak.
Dacukra megjő majd a felelet.

Hogy látta, milyen szintelen vagyok,
Arcáról eltünt a boszankodás.
Figyelve állt, a míg tekintete
Általhatolni próbált a ködön.
— Ha nem jön el, — szólt, — hogy ha nem jön...
El kell és mégis el kell jönnie!

Az ő komoly és szaggatott beszéde
Ólom gyanánt hullott szívemre itt.
— Leszáll-e, — kérdém, — valaki felülről,
E helyre hol Isten világa nem süt?
És ő felelt:
— Én remény lem, leszáll.
Megtettem már egyszer e zord utat
A gaz Erikton könyörgésire,
Hogy egy lelket kihozzak ama körből,

A torony izzó tetőzetén,
Három nőt láttam, három furiát.

A hol Judás örökkön bünhődik.
És itt velem dacoltak akkor is.

Mondott mást is, de már elfeledém.
Mert a torony izzó tetőzetén
Három nőt láttam, három fúriát:
Mind csuron vér, s körültük zöld kigyók,
És viperák a homlokuk körül.

— Nézd, — szólt Virgil, — balról az Megera;
Jobbról Alektó, és a közepén
Tezifon áll.
És ujra hallgatott.
A fúriák mellüket körmölék
S rikoltozva rikolták:
Meduza!
Hol vagy, hol vagy, hozd rettentő fejed,
Hadd változzék kővé ez eleven!

Én így is majdnem kővé változám,
A rémület bennem úgy megfeszült.
— Fordíts hátat és hunyd be a szemed, —
Mondá Virgil, — mert vészes óra ez!

S megforditott s befogta a szemem.

A viharnak sötét hullámain,
Mint hegyről robogó szikladarab,
Általdörgött valami szörnyü zaj,
Úgy, hogy a föld alattunk reszketett.
Virgil ekkor levette a kezét,
És szólt:
— Nézz arra s lásd, mi készül itt.

Mint a békák a kígyó láttakor
Hanyatt-homlok rohannak szerteszét,

Úgy futott itt minden elkárhozott, —
Ezernyi ezer, valaki elől,
A ki a vizen, mint más szárazon,
Úgy járt és jött egyenest mifelénk.
Balkezével a párás levegőt
El-elhajtva bizton szilárdan jött.
Az ég küldötte volt e jövevény.

Vezérem int, hogy csöndesen maradjak,
S hajoljak meg. És ő is meghajolt.
Nemes harag volt az égi lakón.
A kapura vesszővel rácsapott,
És erre az megcsattanva kinyilt.
— Menyből leszórt hitvány gaz pártütők, —
Így szólt, ráhágva a küszöbre most, —
Hogyan mertek az éggel szembeszállni!
Jól tudjátok, hogy torkotokra forr
Minden dac és minden ágaskodás!

Hozzánk nem szólt. Megfordult s visszatért
Azon az úton, merről érkezett.

*

Nem tett itt többé senki ellenünk.

Hogy átléptük a nehéz küszöböt,
Határtalan mező tárult elénk,
A melyen sírok voltak a göröngyök.
Izzó sírok. Látni irtóztató!
És minden sír tetője megnyitott.
És minden sírban élő szenvedés,
Nyögés és jaj, hörgés és kínsohaj.

— Mester, — kérdém, — e szerencsétlenek
Kik és mik voltak?

És minden sír tetője megnyílott.
És minden sírban élő szenvedés.

S ő legott felelt:
— Eretnekek, vallásfelforgatók, —
S e sírok száma, lásd: töméntelen.
És balra tért most a sírok között
A fal mellett valami kis-úton.

— Mester; mondám, a népet, mely itt szenved
Láthatnám-e? A sír most mind nyitott,
És őr meg nincs, a ki megtiltaná.
És ő felelt:
— Nem is lesz zárt előbb,
A mig a nagy nap el nem jő reánk.
Nézd ott van Epikur és serege,
Kik azt hivék: meghal a lélek is.

E pillanatban hang szállott a sírból:
— Állj meg kérlek, — így kiáltott rekedten,
Ki élőn jársz a sírok városában.
Szavad után: hazád Toszkánia.
A melynek egykor annyi bajt okoztam.

Félve húzódtam vissza. Virgil ekkor
Így szólt:
— Fordulj meg: Farináta ez.

A sírban égő fölemelkedett,
Úgy, hogy derékig láttam állva őt.
Gőggel kérdé:
— Kik voltak őseid?
Elmondtam. Felelt:
— Ellenségeim.
Számüztem őket talán kétszer is,

— Számüzted őket, ám ők vissza tértek,
De a te pártod szanaszét maradt.

A sírból akkor egy másik alak,
A mely emennek csak álláig ért,
Kelt fel és szólt:
— Fiamról tudsz-e hírt?
Miért nincs véled?
S könyezett. Feleltem:
— Hogyisne, engem éppen az vezet
A kit Gidó, a fiad megvetett.*)
— Hogyan! kiáltá, hát már ő nem él,
Hogy azt mondod ő róla: *megvetett*,

S hogy én késtem, aláhanyatlott ujból.
De Farináta, állt büszkén, merőn,
És szólt:
— Az fáj, jobban miként e tűz,
Hogy azt mondod, a pártom szerte züllött.

Én társára gondolva, felelém:
— Mondd meg neki, hogy él még a fia;
És hogy némán álltam itt az előbb,
Annak oka csupán e szörnyü hely.

Új ösvényen haladtunk már tovább
Zord sziklák közt, mely itt böven hevert,
Mély völgy felé, honnan bűz szálla fel.
Ez egyszer oly maró tömegbe jött,
Hogy lehuzódtunk tőle mind a ketten,
Egy nagy sírhoz, a mit födél takart.

A födélen irás volt. Olvasám:
ANASZTÁZIUSZ PÁPA VAN E SÍRBAN.
A KI FÓTINT AZ UTRÓL ELTERELTE.

*) Guidó Cavalcanti, iró.

A szirtek közt egy párkányon feküdt
Az áltehén-foganta vad barom.

— Lassan menjünk, — szólt Virgil, — így a bűz
Nem gyötri majd orrunkat annyira.
S később meglásd, nem is törődünk véle.

A lejtő sziklatörmelékkel telve,
Mintha mindezt földrengés szórta volna.
A szirtek közt egy párkányon feküdt
Az áltehén-foganta vad barom,*)
Ki ránk pillant, és tehetetlen düh
Tajtékjával mardossa önmagát.

Virgil kiáltá:
— Azt hiszed talán,
Athén királya jött el ujra hozzád,
Ki a földön halált adott neked!
Eltakarodj utunkból, szörnyeteg!

Mint a tagló, mikor hibásan üt,
S a bika elszakítja kötelét,
De menni nem tud, csak ugrál vakon,
Úgy tett ez itt: hányta-dobta magát.

— Fussunk, — mondá Virgil, — most lefelé,
A míg dühöng. Jó, hogyha el nem ér!

És én a mozgó kövek tetején
Futottam, a mint erőm engedé.

Hogy meglassultunk, szótlanul haladtam
Virgil mellett az omladékokon.
— Mire gondolsz? — kérdé Virgil az úton, —
E sziklaromlás mit a bika őriz,
Ez ejt bizonynyal töprengésbe téged.
A mikor én először jártam itten,

*) Minotaurus.

A szikla még fenn állt meredeken,
De mikor eljött a Szabadító,
Hogy elvigye, a kiket említettem,
E bűzös táj fenékig összerendült,
És szerteromlott úgy, a mint itt látod.

De nézz előre: a völgyben amott
Látod-e a kígyózó vérfolyót,
S a vérfolyóban a sok szenvedőt?
A vad erőszak bűnös népe az.

Széles mély árok, félkörbe hajoltan,
Vonult a messze sík vidéken által.
Partján nyilakkal, centaur sereg
Futkározott föl és alá veszettül.

Hogy alászálltunk, mindnyájan megálltak,
S közülök három nyilat tett az íjjra.

— Kik és mik vagytok! — kiáltott az egyik, —
S mi büntetés van szabva fejetekre.
Beszéljetek, máskülönben lövök!

A mester mondá:
— Csak Kironnak szólunk, —
És te vigyázz: magadnak ne árts azzal,
A mivel nékünk akarsz ártani.
Aztán hozzám fordulva folytatá:
— Az ott Nesszusz, a ki Dejaniráért
Holta után állott égő bosszút.
Az ott középen Kiron s az meg Fóló.
Az árok mentin ezrivel futosnak,
S lenyilazzák a föl-fölbukkanókat.

Kiron egy nyílnak tollával szakállát
Megvakarva, a társainak így szólt:

Az árok partján ezrivel futosnak
S lenyilazzák a föl-fölbukkanókat.

— Nézzétek csak, a ki Virgil mögött jő,
Lépteivel a köveket mozdítja.
Hogyan van ez? Halottnak súlya nincsen!

Helyettem néki megfelelt a mester:
— Élő ez itt és nem mulatság hozta
E helyre őt, hanem a kénytelenség.
Egyvalaki pártolja őt a mennyben;
Az küldött engem, hogy vezessem ezt, —
És én téged az Úr nevére kérlek,
Adj kalauzt e rettentő vad uton,
A ki a hátán átvihessen minket.

E szóra Kiron jobbra-balra fordul,
És Nesszusnak azt mondja:
— Vezesd őket.
Vezesd és védd meg, ha ellenük állnak.

Elindulánk partján e vérfolyónak,
A mely buzgott, forrott és bugyborékolt.
S az égő vízben szemig elmerülve
Ültek sokan, és fel-feljajdulának.
A nagy emberló visszafordul, és szól:
— Mind zsarnok ez: gyilkos, fosztogató.
Fenn koronás, itt lenn meg nyomorult.
Itt van Nagy Sándor a világbíró,
Itt Asszolinó s Opicczó da Eszti,
A kit fia küldött a másvilágra.

Aztán láttam, a kik a forró vérből
Állig kivoltak.
Szólt az emberállat:
— Nézd azt, az szúrta át azt a szivet
A kit népe a Themzének vidékén
Az emlékében ma is áldva tisztel.

Aztán láttam, a kik mellig kivoltak,
És ezek közt megismertem sokat.
A vérfolyó mindig és mindig kissebb,
Úgy hogy végül térdig is alig ér.

— A mint látod, hogy itt egyre sekélyebb, —
Így szólt Nesszusz, — amoda meg dagadtabb,
S legmélyebb ott, hol a zsarnokok ülnek.
Ott van Atilla, Pirrusz és efflélék,
Szemük' a vér örökkön könnyre gyötri.

Ezt mondva megfordult és általugrott
A vérfolyón. És elhagyott bennünket.

*

Mi itt egy sűrű erdőbe jutottunk.
Út nem volt benn. A fáknak lombjai
Sötét-szürkék, a szokott zöld helyett,
S az ágak meg görbék és bütykösek.
Gyümölcs helyett, rajtok mérges tövis.
A vadaknak nincs ily sűrű buvójuk
A cserjés és bozótos Csecsinában.
Itt fészkelnek a Hárpiák e fákon,
Ez ember-arcu madár-féle lelkek.
Szárnyuk széles és lábukon nagy karmok.
Sikoltásuk át-átnyilal az erdőn.

A fák között mindenfelé sóhajtás,
S nehéz nyögés, hogy borzongás futott át;
És nem látom, kiktől jönnek e hangok.

Megállottam. A mester rám tekintett.
És azt mondta, a zavaromat látva:
— Ha letörsz egy galyacskát itt e fákról,
Az megfelel, a miről töprenkedel.

Egy nagy kökénybokor mellett beszéltünk.
Kinyujtottam a kezemet, s letörtem
Egy ágacskát. És a bokor kiáltott:
— Mért tépsz engem!
És ott, a hol letörtem
Vér bugygyant ki a csonka ág hegyéből.
S a bokor ujra így kiált jajongva:
— Mért szaggatsz így! Nincs szánalom szívedben
Hiszen egykor mi is emberek voltunk.
De ha kígyók volnánk is a pokolban,
Csak szánalom illethet minket itten.

Mint a nyers ág a parázson susogva,
Sisteregve mintha szél szállna száján,
Úgy jött a szó a megcsonkult faágból.
A szó s a vér. És én iszonynyal álltam.

— Szegény lélek, — szólt Virgil, — tűrd e bajt most,
Hogy ez higyjen, azért volt csak e próba.
De mondd el néki, hogy ki és mi voltál,
Hogy az okozott kínok balzsamául
Jó hiredet terjessze fenn a földön.

A kökény-fa így szólt megenyhült hangon:
— Oly szép szavak, minőket nem hallottam,
A mióta e gyötrelem a részem.
Én az vagyok, a kire szíve kulcsát
A nemes Frigyes császár reá bizta.
Én hű voltam, és titkait befedtem,
De közénk lopta mérgét az irigység,
És a császár elfordult a szívével.
Ekkor nehéz búbánat szállt meg engem
És így történt, hogy öngyilkossá lettem.
De esküszöm e fa új gyökerére,
Hogy hitszegő gaz egy percre se voltam.

Mondd ezt el ott, az élők közt, a hol még
Jó híremet az irigység borítja.
Elhallgatott.
— Ha még szavát óhajtod, —
Mondá Virgil, — kérdezz, a mit kívánsz még.
— Úgy megesett a szívem rajt, — feleltem, —
Hogy nem tudok egy szót se szólni hozzá.
De kérdezd te, a mit én kérdenék.

— Elzárt lélek, — így kezdé erre Virgil, —
Mondd meg. miként kerültetek e helyre,
Hogyan lesz fa az emberi lélekből,
S a végnapon miként álltok elö?

A fa a szélhez hasonlító hangon
Igyen felelt:
— Az öngyilkos ha meghalt,
Lelkét Minosz e mélységbe dobatja.
A földre hull itt, s a hova hull, marad,
S kihajt miként a gabona, a földből.
Először gyönge hajtás. Fölerősül
És végre ágas, lombos, mint a többi.
A Hárpiák e levelekből élnek . . .
Oh istenem, mint fáj, a hogy letépnek!
Ha eljön egykor az itélet napja,
Testét a lélek ujra visszakapja,
Csupán mi nem, kik eldobtuk magunktól.
Fel kell mennünk, s lehoznunk régi testünk,
S felaggatnunk itt ezekre a fákra.

Elhallgatott, s mi vártunk még szavára.
De ime vad zaj dördül fel az erdőn.
Ilyen zaj az, mikor az űzött vadkan
Végig törtet csattogva és robogva
S avar zörög, zizegnek a falombok.

Épp így futott egy ember, mint a bomlott
Át tüskön-bokron. Őrült hajsza volt ez.

Épp így futott egy ember mint a bomlott,
Először egy, utána meg a másik
Át tüskön-bokron. Őrült hajsza volt ez.
Nyomukba meg csikasz dühös ebek,
Hogy egyik összerogy, — legott előttünk
Széjjel szaggatták összemarakodva,
S elinaltak a vonagló tagokkal.

Virgil kézen fog, s a bokorhoz lépünk
A hol a földön párolgott a vér.
— Ó Szentandrási Jakab! — így kiált
A bokor vérkönnyeket permetezve,
Mi haszna volt, hogy bennem védekeztél,
S hogy engem is így össze tördelének.

Vezetőm szólt:
— Ki vagy te vérező fa?
És az felelt:
— Oh szánjatok meg lelkek!
Szedjétek fel a lombokat körültem.

Firenzei volt, ama föld szülöttje,
A hol Atilla pusztított pogányul.

S ez, felköté magát az ajtajára.

Összeszedtem a véres lombokat,
És odatettem a bokor alá.

Elhagytuk őt, s egy síkföldre jutánk,
A hol nincs fű, s nem él a moha sem.
Az erdő koszoruzza ezt a síkot,
Miként az erdőt a nagy vérfolyó.
E sík homokföld, szinte végtelen,
Óh milyen nagy a bosszud, Istenem!
Itt láttam csak kábító félelemmel.

A meztelen lelkeknek nagysoka
Járt-kelt futott e kietlen mezőn;
Némelyik már a földön elterült.
S nem hangzott más, csak kínos nagy sírásuk.
A sivatagra, mint álló időben,
A hogy a hó hull csendes lebegéssel,
Úgy hullt az égből a sok lángpehely.
S e tűzesőben, ez ízzó homokban
Nincs védelem. A nyomorult kezek
Takarnak, fednek, kapkodva kapkodnak,
S lesepríik olykor a testről a lángot.
— Mester, ki ismersz minden szenvedést itt,
Ki az a nagy, ki dacolva a tűzzel,
Hanyatt fekszik, s merev konok haraggal
Az ég felé néz.
Megfordul az erre
És így kiált:
— Olyan vagyok halottnak
A minő fenn az életembe voltam.
Nincs hatalom sem égbe, se pokolba,
Mely olyan szenvedéssel verjen engem,
Hogy testemet alázkodásra győzze!

— Kapáneusz! — szólt Virgil oly haraggal
Minőben őt nem láttam még az úton, —
A te gőgöd im a te büntetésed!

Majd énfelém fordulva, szólt szelíden:
— Ez egy király a Tébe ostromából.
Ott is mindig harag tüzében égett,
És nem becsült sem embert, sem az Istent.
De jer, s vigyázz, ne lépj rá a homokra.

Hallgatva ballagtunk az erdőszélen,
Mígnem elénk lángolt a tűzfolyó.

Ki az a nagy, ki daczolva a tüzzel,
Hanyatt fekszik, s merev konok haraggal
Az ég felé néz.

Két partja kő, s azok közt sisteregve
Rohan a homok-sivatagon át.

Hogy im bámulva állottam előtte,
Virgil így szólt:
— Elmondom most neked,
Mi az, mit itt látsz, és honnan ered.
A tenger közepén egy nagy hegy áll,
S abban egy agg szörnyü nagy óriás.
Feje arany, a melle szinezüst,
Lejebb már réz, s a lába tiszta vas,
Csupán a jobb láb, az hitvány agyag.

E testből — az arany-részét kivéve —
Mindenünnen a könnyek hullanak.
E könyek általtörnek a hegyen,
S belőlök van, lásd, a pokol folyója:
Az Aheron, a Stiksz s a Flegeton
Egy folyó ez, csupán a neve három,
S a hol végződik, neve: Kokitusz.
De ideje, hogy távozzunk e helyről.
Kövess: a gőz megvéd minket a parton.
S indultunk a gomolygó parti gőzben
Egy oly magas töltésen, a minőt
Flamandban látni csak a tenger mellett.
A gát mentén egy nagy sereg jött szembe.
Úgy néztek minket hunyorgó szemekkel,
Mint a szabó mikor befüz a tübe.
— Nini! — kiáltott egy, — mi szél hoz erre?
És megragadta szélét a ruhámnak.
Noha az arca telve volt sebekkel
S egész teste a tüz-fürdőt mutatta,
Megismertem és meglepve kiáltám:
— Brunettó! itt! hát csakugyan te volnál!
— Ne állj, csak menj, és én megyek utánad,

Mert a ki megáll ebben a csordában:
Száz évig is az essőn fekhetik.

Fejem lehajtva mentem hát előtte,
S beszélgetének. Kérdezte hogyan jöttem.
És szólt:
— Az Ég kegyelmes teirántad,
S ha én a földről nem távoztam volna,
Munkáidban segítenék örömmel.
Firenze vak, hogy érdemid nem látja;
Vak és irígy; és zsugori a népe.
De a te utad a dicsőség utja,
S a pártok majd nevedért versenyeznek.
— Ha az Isten meghallgatott vón engem, —
Így feleltem, — élnél még jó tanítóm.
Emlékszel-e, hogyan oktattál engem?
Én jóságos orcád szívemben őrzöm,
S beszélek majd rólad ott fenn a mennyben.

Aztán kérdém, kik még, a kik szenvednek,
Amért a férfit nő-neven nevezték.
És ő felelt:
Papok ezek mindnyájan,
Híres tudósok, s mind azon-egy bűnben.
De már elég: látod amott a felhőt,
A mely a földről száll: por az, barátom,
A mit utánunk jövök lába ver.
Vedd a kegyedbe az én Tezorómat,
E könyvecskét, a melyben fenn még élek.
Mást nem kérek.
Így szólt és visszatére
A csapathoz, a melyből elővállott,
Olyan volt ez, mikéntha Veronában
A népünnep egy pontja volna éppen,
A mint a meztelen versenycsapat fut,
Hogy elnyerje a drága zöld köpenyt.

*

Már messziről hallottuk mint zuhog le,
A másik körbe a Pokol folyója,
Miként a méhkas mikor rajt ereszt,
De közelebb már olyan harsogás volt,
Hogy azt hittem: belé kell siketülnöm.
Itt Virgil int, hogy övem adjam át.
Leoldtam hát a fehér kötelet,
És összehajtogatva átadám.
Ő jobbfelé fordulva leveté
A mélységbe, hová a viz esik.
— Mit jelent ez? — így tünődtem magamban.

A levegő sötét mélyében ekkor
Megjelenik egy csodás szörnyeteg,
A melyet látva nincsen olyan bátor,
Hogy szive-lelke össze ne rendülne.
Virgil hivón, int s az a levegőnek
Sötétségében úszva közeleg.
Az arca jóságos jó emberarc,
De teste iszonytató szörnyeteg.

Vadállat kezén hosszu szőrök,
A hátán csillogó nagy pikkelyek.
Tarkább szörnyet még szőnyegen se láttam,
A mit csinál a perzsa képzelet.
Úgy feküdött a partra meglapulva,
Mint a folyón kikötött tutajok:
Félig a vízben, félig szárazon,
S kígyófarka a villáját forgatva
A levegőben gyűrűket vetett.
A kőparton jobbra leereszkedtünk,
Hogy kerüljük az izzó homokot.
S a mint így mentünk, sokaságot láttam
A mélység és a tűz földje között.

— Menj, — szólt a mester, — nézd meg őket is,
Amig ezzel a szörnynyel alkuszom,
Hogy átvigyen hatalmas vállain.

A szomoru csapathoz lépdegélve
Láttam mint, ülnek tűz és gőz között.
S mint az ebek a forró nyár hevében,
Hol a fogukkal kapnak légy után,
Hol a lábukkal űzik a bögölyt,
A mig a nyelvük tikkadtan lafog, —
Úgy védekeztek ők a kínok ellen.
Nem volt őrajtok egyéb különös,
Mint egy tarsoly címerrel kitarkázva.
Mind nagyurak az életökbe fenn,
S mind nyomorult, a hol rang nincs közöttünk.

Visszatértem. Virgil ott álla immár
A szörny hátán és szólt:
— Fel ide bátran!
Én majd hátul. Te állj csak itt előttem,
Hogy a farkával megvágni ne tudjon.

Mint a ki hideglázban dideregve
Reszket, s ettől a körme is fehérlik,
Olyanná váltam én a felhivásra.
Uj biztatás kellett, hogy odaálljak.
Nem volt erőm, hogy egy szót is feleljek,
Pedig hogy fogna át, — kérni akartam.
S ő átkarolt a nélkül is erősen.
Szólt:
— Gerion, indulj, de lassu testtel.

Mint a csónak a kikötő kövéről
Hátrálva megy s később leng könnyedén,
Így indult el. Farkát mellére vonta.
S erős kezével mintegy úszva ment.

Ugy feküdött a partra meglapulva,
Mint a folyón kikötött tutajok.

Nagyobb félelmet ember ki nem állott,
Akkor sem, mikor Féton ment bolondul,
Mint én, mikor a levegőbe szállva
Sem ég, se föld, — repültem szédülőn.

Csak Geriont láttam magam alatt,
Hogy kerengett. Arcom szél simítá.
Szemem behunyva hallám, mint zuhog
A mélybe lent a szörnyű Flegeton.
S úgy összezsugorodtam remegőn,
A mint csak szegény csontom engedé.
Mint a sólyom, ha zsákmányt nem talál,
Kerengve száll, s röpte bizonytalan,
Így szállott le a mélybe Gerion,
És megállott egy szikla peremén.

Fellélegzettem. Ő meg, hogy leléptünk,
Úgy elsüvöltött tőlünk, mint a nyil.

*

Micsoda hely, a hova most jutottunk!
Merő vasszikla, kegyetlen köves.
A nevök: *tömlöc,* s tátongó sötét,
Nagy és mély árok-féle vad helyek.
Miként a várakat árkok korítik
És azokon hidak vezetnek át,
Akként sötétlenek e tömlöcök,
S az átjárók nagy sziklák voltanak.

Im, itt jő fel egy meztelen sereg
A mélységből, s eloszlik jobbra, balra,
Mint ünnepen látni ezt a hidon.
A sötét ürben szarvas ördögök
Nagy ostorokkal verik őket,
A kik előttök éppen elhaladnak.

Mily összerettenés minden ütésre!
S mily fájdalom minden ütés nyomán!

Egy ismerős arc! Hol láthattam ezt?
Megállottam, s tünődve néztem őt.
A korbácsolt lehajtá a fejét,
És el akart osonni észrevétlen.

— Ki vagy? — kérdém, — ki ennyire kerülsz.
Vonásaidról egyik sógorom
Jut eszembe: neve Venedikó.

— Nem szívesen állok szóba veled, —
Így felelt ő, — hát más nem is vagyok.
De tudd meg, amért én itt bünhődöm
Sokan bünhődnek bolonnyaiak.

Végigcsapott az ostor ekkor rajta,
S az ördög szólt:
— Tovább aljas kerítő,
Itt e helyen hölgyek vására nincs!

Tovább ballagtunk e bús szírteken,
A melyekben a sok jaj visszahangzott,
Midőn egy ujabb ostorzott sereg
Tolong elő egy hasadás közül.

— Álljunk meg itt, — szólt Virgil, — nézd amott
Az a magas és méltóságos ember,
Ki könyezés nélkül áll szenvedést,
Az ott Jázon, a híres gyapjúrabló.

Szük ösvényen egy új körbe jutánk,
A melynek mélyét vak homály borítja,
S a szirtfalak penésztől zöldesek.

Mily összerettenés minden ütésre!
S mily fájdalom minden ütés nyomán.

Mindenfelé jaj, s lenn az emberek
Leirhatatlan mocsok közt nyüzsögnek.
Oly förtelmes szag fojtogat itt minket,
Hogy a szememűből könyeket facsar.
Egyik közülök fölemelkedett,
De a fejét is csunyaság fedé,
S így nem tudhattam: pap-e vagy világi,
Csupán hogy ő is hízelgő vala,
Miként e sárban kínzott társai.

A tömlöcöknek másik körsorán
A sötét szikla lyukakkal tele,
A melyekből füst és lángok között
Vonagló lábak sokasága látszik.

A kuruzsló Simonnak népe ez,
A mely vásárt a szent dolgokkal űzött,
A talpuk égnek fordult és a láng
Fel-feliramló nyelvvel nyalogatja
A bűnösöknek egész lábaszárát.

— Ki lehet az, — kérdem, — ki lábait
Olyannyira hányja-veti amott,
S a tűz, a mely mellette fölcsapong
Vörösebb is, mint a többieké.

— Menj s kérdezd meg.
S hogy erre tétováztam
Megindult ő is, s odajött velem.
— Bárki légy te szegény elkárhozott,
Mondám a kínlódó mellett megállva, —
Szólalj meg, ha így szólani lehet.
És ő kiált:
— Hogyan! Itt vagy utód!
Te volnál itt, te: Bonifácus?

És fejjel lefelé, mint jómagam?
Korán gurultál le a pápa-székről!
A jóslat csalt. Hogy hagyhattad oda
Az anyaszentegyház dús javait,
E szép asszonyt, kivel kalmárkodál?

Ott álltam hüledezve. Mit beszél?
Virgil szólt:
— Mondd neki, hogy tévedett:
Nem az vagy te, a kit ő ide vár.

S én úgy feleltem.
Ő lábát leszegve,
Fájdalmas hangon ígyen nyávogott:
— Hát mit akarsz? Hogy én ki s mi vagyok?
A földön fenn a tiarát viseltem.
Családomnak medve a címere*)
S a kis medvék alattam vígan éltek,
Fejem alatt a pápák nagy sora
A kiknek üzlet volt a pápaság.

S a míg ezt mondá, kalimpált a lába.

Virgil melléhez fogva vezetett
A zergének is keskeny szirtgerincen,
S im itt egy másik völgy tárult elém.

A völgyben, mint a litániázó
Menet, oly lassu lépésben haladt
Egy meztelen, rettentő furcsa had.
Sohse hittem, hogy fej a vállakon
Úgy elfordítva vissza lehessen,
Mint ezeken, a kik itt elvonultak.
Gondold el te, ki könyvem olvasod,

*) III. Miklós pápa.

Minő szívvel nézhettem őket én,
Midőn láttam, hogy szemük könnyei
A hátuk közepére hullanak.
Hogy őket néztem, én is könyezék.
És Virgil mondá:
— Mire való ez?
A szánalomnak nincsen ott helye,
A hol az Isten igazsága büntet.
Mindez itt jós és kuruzsló bűbájos,
Ki szemeit oly titkokra irányzá,
A mik csupán az Isten titkai.

Ígyen beszélve, hidról hídon át
A legmagasabb szirtre érkezénk.
Alattunk koromsötét tó terült el,
S mint Velencében forr a tél havában
Az arzenálban a hajó-szurok,
Úgy forrt itten feketén fel pöfögve
S emelve vetve ezer hólyagot.

Hogy elbámulva meresztém szemem,
Vezetőm szól:
— Vigyázz, bele ne ess!

S a szirtpárkányról gyorsan visszavont.

Megfordultam, mint a ki nyugtalan
Szemléli azt, a miből bajt vigyáz,
A míg testén átrezg a félelem.
Ekkor a szirten látom, feltünik
Egy ördög, és szaladva jő felénk.

Óh mily kegyetlen erős arca volt!
S mily vad és vészes a mozdulata!
Szárnyával verve, könnyü lábakon

Futott felénk, és horgas vállain
Egy védtelen bűnöst ragadt magával,
És kiáltott:
— Hé, pajtás, Fenekar!
Im itt egy esküdt, Lukkából való.
Nyomjátok be, míg másikért megyek.
Van ott még több is: jól arathatok, —
Az igazságnak ottan ára van.

S ledobta őt a mély szirtek között,
Hogy szinte puffant, hogy a tóba pottyant.
És elmerült, és háttal fölmerült.
De a többi sátán a hid alatt,
Száznál is több, vellával várta készen,
S hogy felbukott, legott visszanyomá.

— Rejtőzz el itt e sötét kő mögé, —
Mondá Virgil, — beszélnem kell velök.

Mint a kutyák mikor koldusra törnek,
Úgy robogott elő a sok-sok ördög,
Ahogy Virgil a hídon megjelent.
S ahány vella, az mind ellene fordult.

— Hozzám ne nyuljatok! — kiálta Virgil, —
Mielőtt nem tudjátok, ki vagyok.
Jelöljetek ki egyet, a kivel
Megértetem, közétek mért jövék.

— Menj te, Farkas, — szóltak az ördögök,
Egy társukhoz, ki erre odaszállt.

— Azt hiszed-e, — szólt Virgil itt nyugodtan.
Hogy eljövök, ha épp nem küldenek.
S ki küldhet engem, más ha az nem,

A kinek erre erős joga van.
Az ég akarja azt, hogy átvezessek
Egy bolyongót e vad sziklás uton.
Az ördög erre megszeppenve nézett,
A villát is leejté féltibe.
És megfordúlva, így kiáltá le:
— Maradjatok! ezt szúrni nem szabad!

Morogva nézték lenn az ördögök,
Hogy lépdegélünk el fejök fölött.
Felhallatszott, hogy egyik így beszélt:
— Akarjátok, hogy végig húzzak rajta?
S a másik szólt:
— Próbáld meg, ha mered!

Hallottam mind, és Virgilhez símulva,
Le nem tudtam rólok venni szemem.
Az ördög, a ki velünk szóba állt,
Lekiáltott:
— Hátrább az agarakkal!

Aztán megint hozzánk fordúlva, szólt:
— Ezen a hegyen az út megszakad,
Mert a hatodik bolt a mélybe romlott.
Menjetek fel e sziklás kőgerincre,
Ez utatok jobb, s messze elvezet.
Épp tegnap volt a nagy évforduló,
A mikor (annak több mint ezeréve)
Meghalt a nagy hatalmas a kereszten
És akkor ez az út itt összeomlott.

Majd társihoz beszélt, megintve őket,
Mire azok fogukat vicsorgatták;
S hogy útunk fordult, ördögi dühökben
Nekünk (nem mondom, mivel) trombitáltak.

Tíz ördög jött velünk így trombitálva.
No láttam én már harcba indulókat,
Futó hadat és győzedelmeset,
Láttam tornára vonuló fiúkat,
S hol kürtökkel, hol más fúvószerekkel,
De ilyen induló, mint ezeké volt,
Kocsmába sem hangzott talán soha.

Azonban én mindig a mélybe néztem,
Oda, a hol a szurok-tó sötétlett.
Mint delfinek a tenger zöld vizében
Föl-fölmerülnek, s a hátok kitetszik,
Így tettek itt e tóba tartott lelkek.
De alig tünt elő a csupasz hátuk,
Villámgyorsan megint visszamerültek.
Néhol pedig mint békák a mocsárban
A parton sorba a fejök kitartják,
A mig a testök benne van a vízben
Ugy voltak itt, a hol ördög nem állott,
A bünösök, a levegőt lopkodva;
De a mint egy ördög siet feléjük,
Mind vissza elbuvik a mély szurokba.
És a mint az megesik fenn gyakorta,
Hogy a békák közül magafelejtve,
Künn marad egy elbámult buta fejjel,
Így történt itt, — mily borzalom volt látni, —
Egy künn maradt, és ott termett az ördög.
Az üstökét gyorsan vellára kapta,
S a pöfögő szurokból kiemelte
Mint egy vidrát, s megint vissza lenyomta.

Aztán láttam két ördög perelését.
Előbb szóval, aztán körömre mentek;
Majd fölreppenve összegabajodtak
S mint két visongó vércse harcolának

Az üstökét gyorsan vellára kapta,
S a pöfögő szurokból kiemelte.

Egymás körül forogva, marakodva,
Mindig lejebb, és végre be a tóba.
Hol összesültek-főttek a szurokban,
A míg nagy ügygyel-bajjal kijutottak.

Ez esemény úgy elfoglalta mind
Az ördögöknek ocsmány seregét,
Hogy csak magunk mentünk a zord uton.

— Mester, — mondám, — siessünk, ha lehet...
Az ördögöktől tartok: mind gonosz
És valami baj támadhat reánk.

— Ha tükör volnék, — Virgil így felelt, —
Az alakod nem tünnék oly hamar
Fel én bennem, mint gondolataid.
Épp ezt gondoltam: menekülni kell!

Egy nagy sima lejtő csucsán valánk,
S az ördögök vészes vad sietéssel
Repültek mind felénk a tó felett.

Vezérem akkor úgy megragadott,
Mint az anya ragadja gyermekét,
Mikor a ház hirtelen lángra gyullad.

S hanyatt-fekve a lejtőn, csuszva indult,
Engem mellén tartva erős karokkal.
A víz nem fut gyorsabban a csatornán,
Mint mi mentünk. Szédültem is belé.
S hogy megálltunk, épp akkor érkezének
Fejünk fölé a vellás ördögök.
De már akkor nem volt hatalmuk rajtunk,
Uj kör volt ez, a hová nem jöhettek.

E völgyben mint egy nagy bucsus sereg
Aranycsuhás barátok jöttenek:
Sápadt, síró, sóhajtó emberek.
Süveg helyett csuklya födé fejök,
Mint a kölni barátok is viselnek,
S e tündöklő aranycsuha, ki hinné
Belől ólom, és annyira nehéz,
Hogy vánszorgás csak kínos sok menésük.
Egy fölkiált:
— Egy szóra álljatok meg.
A kik e helyen majdcsaknem szaladtok!
Megvártuk őt, s láttam, a többi is,
Bús-irígyen sóhajtva néze ránk.
— Ez úgy tetszik, élő ember közöttünk, —
Így suttogott egyik, — minő kiváltság!
Hogy járhatnak ólomruhátlanul!
Aztán fennszóval:
— Mondd, olasz, ki vagy,
S hogy jöttél a szenteskedők közé?

Megmondottam, aztán én kérdezém:
— Kik vagytok, ti fájdalmak rabjai?
Egyik felelt:
— Többnyire víg-barát,
Ha ismered e híres lovagrendet.
S én polgármester voltam földeden.
Feleltem:
— Oh bűnös szegények...
De a szó elhalt ekkor ajkamon,
Mert a földön egy meztelen alak
Kezén-lábán czövekkel leszögelve,
Mint ama Nagy volt hajdan a kereszten,
S reánk meresztve a szemét, vonaglott,
Szakállát fujva sohajtásival.

Aranycsuhás barátok jöttenek:
Sápadt, síró, sóhajtó emberek.

A barát, a hogy rám és rátekintett,
Így szólt:
— Ez itt, ki megfeszülve fekszik,
Kétértelmü tanácsot ada hajdan.
»Szükséges, — monda, — föláldozni egyet
A népért.« S egyet föláldoztanak.*)
Az ipa**) szintígy megfeszítve fekszik,
De nemcsak ő, hanem a nagy tanács is.
És mind, ki a *Nagy* elvesztét kiáltá.

Ekkor láttam Virgilt is bámulatban,
De csakhamar magához tért, s beszéle:
— Mondd meg, barát: melyik út visz ki innen,
Hogy ne kelljen az ördög segedelme.
És az felelt:
— Amott egy szirt sötétlik,
És ott az ut a völgyet áthidalja;
Hát arra tarts, s hamar kijutsz e helyből.

— Az ördög, — szólott Virgil meglepetten, —
Nem így beszélt.
S a barát erre mondja:
— Az ördög gaz, hazug mind valamennyi.

Virgil erre nagy sebbel-lobbal indul
A míg arcán kigyul a harag lángja,
Úgy hogy alig léphettem a nyomába.

*

Mikor a nap az év ifju szakában
Még bágyadtan alig ható meleggel
Sugárzik le az ébredő mezőkre,
A földmíves aggódva nézi nyáját
S meg-megfordul a kopár legelőkön.

*) Kaifás.
**) Annas főpap.

Mint elborul az arca tele gonddal,
Ha földjein a hóharmat fehérlik,
S mint földerül, ha a nap melegétől
Zölden ébred a tavasz a határon.
Az éhező nyájat kihajtja ekkor.

Engemet is így szállott meg a bánat,
Mikor láttam Virgilt gondba borulni,
És így derült fel csakhamar a lelkem,
Mikor Virgil a romlott hídhoz érve,
Hozzám fordult s a derekam megfogva
A törmeléknek tetejére feltolt.
— Kapaszkodjál, — mondá, — és menj ügyelve.
Így hágtunk a romladék magasán
Mindig feljebb, mígnem tetőre értünk.
De itten már úgy eltikkadt a mellem,
Hogy leültem, mihelyest feljutottam.
— Kell, hogy pihenj, — szólt Virgil, — hanem aztán
Úgy szedd össze minden fogyott erődet,
Hogy a mikor fel-visszajutsz a földre,
Nyomod ne múljék mint a buborék.

— Menj hát előre, — szóltam felocsudva, —
Elég erős és bátor vagyok ahhoz,
Hogy nyomodon megjárjak minden utat.

És ujra köről-köre lépdegélve,
Mentünk a düledék hátán tovább.
Beszélgettem, hogy fáradtnak ne lásson,
És eközben egy hang hangzik alulról,
Vad kiáltás, de hogy mit mond, nem értem.
Lenn mély homály. Benne senkit se látok.
— Mester, — mondám, — ne forduljunk-e arra,
Hogy láthassuk odalenn, mi történik?
— Menjünk, — felelt.

Mérges kígyó bozsog mindenfelé.
Irtózatos, förtelmes gyötrelem!

S aláereszkedénk.
Egy perc, — és széles völgy tárult elénk.

A vérem most is borzalom fagyasztja,
Ha erre a mély völgyre gondolok:
A viperák és kígyók sok fajzatja
Mind ott nyüzsög, kereng és hánytorog.
S e kígyók földén emberek soka
Ijedten futkos, és mind meztelen;
Sehol kijárás, sehol menedék:
Mérges kígyó bozsog mindenfelé;
A kezeken eleven kötelék.
Irtózatos, förtelmes gyötrelem!

Közel hozzánk egy óriás kígyó
Keresztülfont egy ilyen meztelent,
S nyilas farkát a lapockák között
Úgy döfte át, hogy mellén tünt elő.

Sem *I*-t sem *Ó*-t nem írtak még oly gyorsan,
A mint az ember teste lángra gyulva
Elhamvadott, s előttünk összeomlott.
De a hamu alig feküdt a földön,
Megélemlett, és ujra volt az ember.

A nagytudásu emberek beszélik,
Hogy a Főniksz ötszázadik évébe
Megaggulva, a magevést elhagyja,
S csupán tömjént és balzsamot eszik;
Aztán mirhából és levendulából
Máglyát készít az őserdőn magának,
És így ég meg, és így kel ujra létre.

Mint földre sujtott, a ki ájulásból
Ocsudik fel, s körülnéz félelemmel,

Ilyen volt ez, a mikor lábra állott.
— Ki vagy te? — kérdi Virgil lehajolva.
És ő felelt:
— A nevem Fukcsi Vanni
S Pisztója volt, a míg éltem, hazám.
— S miért vagy itt? — kérdeztem én tovább.

Reám nézett, és arcán szégyen égett.
S felelt:
— Jobban fáj az, hogy észrevettél,
Mint a gyilok, a mely éltem kioltá.
De mert felelnem kell, a mit kívánnak:
Tudd meg hogy templom-kincseket oroztam.
És hogy te is érezz fájást e völgyben,
Jóslok neked: Firenze, a te földed
Uj nép és uj szokások földe lészen.

Aztán a két kezét égnek emelve
Fügét vetett a magasság felé,
— Ne Isten, ne! — így üvöltött pogányul, —
A zabi-gyermek, a gyilkos, a tolvaj,
Küldi neked!
Nem utáltam továbbat
A kígyót, mely nyaka köré fonulva
Beléfojtá az égszidó dühöt.

Egy centaur jelent meg ekkor itten,
S kiáltotta:
— Hol van, hol a gazember?

De az futott, s eltünt onnan már akkor,
Nyakán lógatva a nehéz kígyót.
Marennának mocsáros süppedékein
Nem nyüzsög oly tengernyi kígyóféle,
Mint ennek a hátán amennyi nyüzsgött,

A vállain ez izmos czentaurnak
Egy sárkány ült, a szárnyait lengetve.

Körülfetrengve őt minden felől.
S a vállain ez izmos centaúrnak
Egy sárkány ült, a szárnyait lengetve.
A mester szólt:
— E centaur, Kakó.
A ki az Aventinó hegy alatt
Csinált nem egyszer szörnyü vértavat.
Nem jár egyuton emberló-fajával.
Mert gulyát lopott nagykegyetlenül,
Farkuknál fogva húzta-vonta
A híres Herkulesnek ökreit.
Ezért meg is rakta a hős pogány,
Százat vert rá, bár ő csak tizet érzett,
A többinél már itt volt a pokolban.

Míg így beszélt, elszáguldott Kakó,
S alólunk három lélek jött elő.
— Kik vagytok? — Így kiált az egyik,
Elhallgattunk. S a másik is kiáltott:
— Csiánfa, hol maradt?
De nem feleltünk,
Mert ime egy hatlábu szörnykígyó
Az egyikre reá veté magát.

Amit itt elbeszélek, olvasóm,
Rámondhatod, hogy kötve hiszed el,
Én, a ki láttam, magam sem hivém.

A kígyónak középső lábai
Nagyhirtelen átkapcsolák hasát,
S az első lábak karjára szorultak.
Aztán vicsorgott, és arcába mart.
A hátsó lábak combjait köték meg.
S a hosszu fark a bordákon tekergett.

Repkény nem font még fát így össze-vissza,
A mint e szörny ez embert elkínozta.
Tapadt, szorult, miként a lágy viasz;
Szín színbe ment, s mint égő papiron
A fehér szín barnába átoson,
Így változott ez, így olvadt amaz.
A másik kettő megdöbbenve nézte
S felkiáltott:
— Oh Andseló, mi lettél?
Sem egy, se kettő, sem ember, se kígyó!

A két fej ime már egy is vala,
S a kezek lábak, girbe-görbe sávok.
Egyik a másba úgy átalakult,
Hogy sem kígyó, sem ember nem vala,
Hanem egy más-valami szörnyeteg.
S így indult el lomhán, irtóztatón.

A két másik felé e pillanatban
Egy fekete mérges kígyó csuszamlott.
A zöld gyík forró nyári délidőben
Így iramlik a meleg köveken.
Felszökemlett, s miként a nyíl, bevágta
Magát az egyik nyomorult hasába.

Lerogyott ez, s a lába szétfeszülve
A kíntól, mit a kígyó okozott.
A szája kínos ásításra nyíllott,
És a sebéből füst szállott elő.
A kígyó itt farkkal a sebben állva,
Reámeredt a kínozott arcára.
De nincs oly gyors talán a pillanat,
Mint ezek is hogy átváltoztanak:
A kígyófark ketté vált, s láb gyanánt
Terült el s azzal egybeolvadott,

Emennek pedig puha tagjai
Gyűrűs kígyó-tagokká váltanak,
És ujabb szörnyeteggé így leve
E kettő is. S míg válton változának,
Szemük folyton egymás szemén meredt.

*

Szülőhazám: Firenze, oh mi nagy vagy:
Dicső híred száll földön s tengeren!
S én mégis szégyellek szülőhazám,
Hogy orcám szinte most is ég belé:
A pokolban ott vagy mindenfelé.

A mester elől ment, és én utána.
Egy végtelen lépcsőn szálltunk alá,
S a kőszirtek és törmelék között
Kapaszkodva, meg-meginogva mentünk.
Még most is fáj, ha visszagondolok,
A mit elénk tárt a sziklatorok.
Mint nyáron, mikor lemerül a nap,
S az éghatár biborban tündököl,
S a völgyben szétterülő esthomályban
A fénybogárkák égnek szerteszét,
Úgy égett itt e völgyben szerteszéjjel,
Sok apró láng idestova mozogva,
Vagy egy helyen, imbolygó rém gyanánt.

Ha nem fogózom itt meg a hidon,
Aláesem, miként a szélütött.

A mint sejtettem, Virgil úgy beszélt:
— Minden lángban egy érző elitélt.
— De ott egy kettős láng van, mesterem.
— Az Ulisszes és Diomédesz együtt,

A kik Tróját fa-lóval ejtették meg.
A bünük egy volt. Egy most büntetésük.
— Hadd szóljak vélük, — esdekeltem, —
A kettős láng szétválik, s erre jön.

Virgil felelt:
— Lehet, de jobb, ha hallgatsz
Mert görögök, s talán vonakodnának.
Majd szólok én, nekem inkább felelnek.

S hogy hozzánk ért a kettős láng, beszélt:
— Ha nevem s munkám nektek érdemes,
Egy percre álljatok meg, s mondja el
Egyik, hogy hol végezte napjait?

A nagyobbik láng ekkor meglobog,
Mint az, a mit a szél fáraszt, susogva,
És erre-arra imbolyogva, szól:
— Hogy Kirkétől elváltam, s otthon éltem,
Vágy támadt bennem egy napon,
Hogy a világot egészen bejárjam.
Sem a fiam, sem apám, feleségem
Nem tudtak engem visszatartani.
Velem tartott még egypár jóbarát,
Hajóra fel, és ki tengerekre.
Láttuk Hispaniának partjait,
A hol hegyet döntött szét Herkules,
Láttuk Marrokkót és Szárdiniát
És sok szigetföld nyájas tájait.
De vágyam engem ismeretlen vízre,
Lakatlan országokra zaklatott.
»Barátaim, — mondottam a hajón, —
A kik ezer vész gyilkai között
Jutottatok el én velem nyugatra,
Jertek velem: uj ismeretlen tájak,

S tapasztalások várnak még reánk.
Rövid az élet, s oly szép a világ!
Ne éljünk úgy, miként az állatok,
De lássunk, halljunk, tanuljunk sokat,
Ismerjünk uj meg uj világokat.«
S megindúltunk, el napkelet felé.
Az evezők úgy szelték a vizet,
Hogy a hajó szinte szárnyon repült.
Már éjjelenkint uj csillag-csoportok
Tüntek elénk, s az ismert csillagok
A tenger s ég határán vesztek el.
A hold ötször telt, és ötször fogyott,
Midőn elénk egy oly nagy hegy sötétlett,
A minőt ember még nem láthatott.
Azonban búra fordúlt örömünk,
Mert csakhamar a magas hegy felől
Forgószél jött, s bennünket megrohant.
Az egész tenger forgott mivelünk.
A hajó orra fölemelkedett,
És elmerült. S mindenki benveszett.»

A láng elhallgat, s távozásra leng,
Midőn egy másik láng lebeg felénk,
S hang jő belőle tompa, ércszerű,
Ahogy a sziciliai mese
Réz-ből csinált ökre bőgött, mikor
A belezárt bűnös alatt tüzeltek.
— A szavatok lombardi, — így beszélt, —
Nehány szót tőlem ne sajnáljatok,
Mondjátok meg, ha most érkeztetek:
Romannyában, a szülőföldemen,
Harcolnak-e vagy csöndes béke van?

— A te Romannyád, — feleltem neki. —
Nem volt és nem lesz harc nélkül soha.

De szólj ki vagy te, hadd tudjuk neved,
Ki a hazádról megemlékezel.

A tűz sistergett, s lángja remegett,
És szólt:
— Ha tudnám, hogy innen kijutsz,
Nem szólanék, de ebben a világban,
A ki itt van, örökkön itt marad.
Hát tudd meg, én soká fegyvert viseltem
Aztán felöltém a barát-csuhát.
S meg is tisztultam volna bűneimtől,
Ha a pápa*) — hogy verje meg az Isten, —
A bűnre engem vissza nem terel.

Civakodó, örökké csúnya harcban,
Tanácsot kért, hogy ejtsen meg egy várat:
Palesztrinát, a melyre foga fájt.
Ne aggódjál, szólt: itt az égi kulcs,
A melylyel én minden bűnöd előre
Feloldozom, tudod, hogy ez jogom.

Megszédített e furcsa biztatás,
S gondolva, hogyha hallgatok előtte,
Valami bajt zudít még énreám,
Így feleltem:
— Ha engemet feloldasz,
Előre is, im nem egyéb tanácsom:
Igérj sokat és adjál keveset! —
Ezzel bizonynyal győzől, mondhatom.

S mikor aztán halódtam ágyamon
Eljött Ferenc, a nagy szent assisi,**)
De a fekete angyal már fogott,

*) VIII. Bonifác.
**) A franciskánus barátok patrónusa.

És szólt:

— Ne tégy most ellenemre Szent
Az én rabom, velem kell jönnie.
A mióta csalárdságot tanácsolt:
Markomban van mindig az üstöke.
Csak bűnbánót illett a megbocsátás,
S a bűn előtt nem járhat bűnbocsánat.

Óh én szerencsétlen bűnös halott:
Kegyetlen kézzel, hogy megragadott!
— Azt hitted, nem tudok én logikát! —
Így üvöltött, s Mínosz elé vetett.
Ez nyolcszor csapta körül derekát,
És szólt: örök lángburokba veled!
S a fogát is csikorgatta utánam.
Azért s azóta bolygok ily ruhában.

Lobogva csavarogva távozott,
Mi is mentünk a szirteken tovább,
És elhagyók a szenvedéssel teljes
Sötét völgyet, egy bolthajtáson át.

*

Vers nélkül is leirhatatlan
A vérontás, az iszonyu sebek,
S az élőnyelv is borzalomba halna,
Ha mindazokról beszélni akarna,
A miket én láttam ezekután.

Mint csatatér, a melyen nemzet sorsa
Dőlt el imént, s a vér még párolog,
És szerteszét a csonka emberek
Hevernek nyögve haldokolva mind,
Olyan látvány tárult mostan elénk.

Egy ember itt lágyékig széthasítva,
Hogy lába közt csüggöttek a belek.
Nézett reám, s a mellét széjjel-nyitva.
Így szólt:
— Im, nézzed: mennyit szenvedek

Aztán sóhajtva mutatott a térre
És mondá:
— Ott megy a nagy Mahomed.
Egy csuron vér és rajta szörnyü vágás,
Mint minden, a ki járja e helyet.
Mind hitszakító, világforgató,
A míg fenn élt a napos földszinén.
Ez is, a ki itt sirton sirva mén,
Pedig feje állig ketté-hasítva,
S a szenvedése ki nem mondható.
Egy ördög áll itt pallossal mögöttünk,
S neküK ez uton körbe kell haladnunk,
A mikorra az ő helyére érünk,
Begyógyultunk s ő végig sujt megint.
De te ki vagy, ki tétovázva állasz,
És azt hiszed, nem jutsz a büntetésre,
A melyre Minosz téged is itéle.

Virgil felelt:
— Élő még ez az ember,
És Mínosznak hatalma rajta nincsen,
Által megy itt, hogy a pokolt ösmerje
És hogy vezessem, nékem rendelék.

Száznál többen hallották mind e szókat,
S a kinjaikat egy percre elfeledve,
Megállottak, és bámultak felette.
S megszólaltak hörögve és kiáltva,
Az egyik torka véresen kitárva,

És szerteszét a csonka emberek,
Hevernek nyögve, haldokolva mind

A másik csonka karjait emelve,
Az élőknek fenn ezt, amazt izenve.

Egy ember itt, — iszony elmondani, —
Fejét kezében tartva, ballagott,
S hogy hozzánk ért, fejét fölemelé
S reánk bámult, hogy most is borzadok.
Reánk bámult, szemével elmeredve,
Fejét miként a lámpást úgy emelve,
S remegő ajkán tán önkénytelen
Halk sóhaj lebbent el:
— Oh jaj nekem!

Hogyan lehet egy lélek két darabban,
A büntető Isten tudhatja jobban.
A fejét így az üstökén emelve,
Meg is szólalt:
— Te, a ki élve jársz,
Mondd, van-e ennél nagyobb büntetés?
A pokolban nagyobbat nem találsz!
De hogy hírt vigy a világba felőlem.
Tudd meg nevem: Bertrám del Bornio
A királyfit noszitám apja ellen,
S nagy dúlás volt, és harc irtóztató.
S én bűnhödöm, a mint én cselekedtem.

A tengersok nép, s rettentő sebek
Megindították az én szívemet.
— Mit nézel még? — mondotta Virgil ekkor, —
Ha meg akarnád rendre nézni őket,
Itt vesztenéd sok hasznosabb idődet,
Mert telve velük ez a széles mély völgy
S e völgy körben éppen huszonkét mérföld.
És gondold meg, az időd is kiszabva,

A hold már lenn jár lábaink alatt.

Így szólt, s megindult ujra énelőttem
S a lépteit meggyorsítva haladt.

— Ha tudnád, — így feleltem, — mi oka,
Hogy annyira lekötött ez a hely,
Magad mondtad volna, hogy ne siessünk.
Ugy rémlett, itt e szenvedők között,
Egy ismerőst, egy vérrokont találtam.

— Ne gondolj rá, vesd ki őt az eszedből,
Csak arra gondolj, hogy engem kövess.,
És az maradjon ott, hová került:
A büntetésre rászolgált bizonynyal.
Mert jól tudom, kit emlitesz nekem:
A hídlábnál reád mutatva álla,
S fenyegetett. S hogy másik szólt hozzája,
Geri del Bello néven nevezé.

— Óh mesterem, — feleltem itt megállva, —
Igaz, hogy ő lator volt, gaz, parázna,
De a halála oly szörnyen esett,
S nem is boszulta meg senki közülünk,
El sem bucsúzhatott a végén tőlünk,
S ezért a szívem rajta megesett.

Ekként beszélve értünk uj lapályt,
Az utolsót a tömlöcök között,
S ez oly fájdalmas hanggal volt tele,
Hogy befogtam mind a két fülemet.

Egina, mikor benn a döghalál járt,
És ember-, állat, úton útfelen
Leomlott halva, s dögként ott maradt,
Ilyen volt tán, mint láttam e helyen.
A mélységben: ember volt emberen

Ki a hasán, ki a hátán vonaglott,
Ki négykézláb mászott itt a veremben
Mellettük lassan, szótlanul menénk,
Nézve a sok nyavalyást egyrakáson,
És láttam két erőtlen beteget,
A mint egymás hátához tamaszkodva,
Vakaróztak, a mint csak lehetett.

— Miféle nép vagytok, kérdezte Virgil
Van-e latin faj, mondd csak, köztetek?
És egy felelt:
— Mink is azok vagyunk
De te ki vagy, ki kérdezősködöl?

Virgil felelt:
— Én ez élővel itt
Szikláról-sziklára járom a poklot.

A két ember szétválva ekkoron
Remegő fejjel bámult énreám,
S én kérdezém:
— Mondd meg ember, ki vagy?
S hová való? Restelni nincs okod.
— Arezzó volt az én hazám, — felelte
S máglyán sütött Albero da Sziena
De nem azért, a miért itt vagyok.
Én ugyanis azt találtam beszélni,
Hogy ha akarnám mint a madarak
Repülnék és szállnék idestova,
És ő, ki kíváncsibb volt mint okos,
Minden áron látni kivánta ezt,
S haragjában máglyára vettetett.
Azonban Mínósz nem ezt rótta fel,
Hanem azt a fene alkimiát,
És ide tett a varasok közé.

A költőhöz fordulva, megjegyeztem,
Hogy nincs hiubb a sziennainál.
Hiúbb nép ez tán, mint a francia.

A másik bélpoklos megszólala:
— Sztrikka hiúbb: könyékig vájt a pénzbe,
Ahányszor nyelve jóra viszketett.
Hát Nikoló, a ki a zamatos
Szegfüszeget divatba hozta nálunk.
Hát a vig cimborák itt egy rakáson,
Kik együtt dőrzsöltek éj s napon át.
És elverték a Kakcsa vagyonát.

*

Sem dühös ember, sem ádáz barom,
Nem rontott még soha egymásnak úgy,
Mint itt két lélek, talpig meztelen.
Mint a disznó, mikor kitör az ólból,
Úgy rohantak, és egy a mást nyakánál
Megragadva, vonszolta vad dühvel,
A puszta földet söpörve hasával.

A beteg, a ki imént szólt velem,
Reszketve nézte, és imígy beszélt:
— Ez ördögfattya Dsanni Szkikki, lám
Veszett ebként dul-ful ezen a tájon.
— Ki ez?
— Ez ama régi Mirrha,
Kinek nem kellett tiszta szerelem,
S ki álalakban végrendeletet
Hamisított hogy egy kancához jusson.

Hogy elrohant ez a két megveszett,
Egy vízkóros, ki pénzt vert életében,
Szent János arcát aranyokra lopva,

Felszöszörgött:
— Vizet, egy csepp vizet!
S én kérdezém:
— Ki az a két szegény,
A kikről folyton folyvást pára száll,
Mint a nedves kezekről télidőn.

— Már itt találtam őket, — felelé, —
Mikor aláestem e bús verembe.
Azóta mind a kettő mozdulatlan,
S nem is mozdul talán többé soha.
Az egyik a Putifár felesége,
Ki Józsefet vádolta hamisan;
A másik meg az a gaz trójai
Szinon, ki bevitte a falovat.
S a gőzt belőlök a láz égeti.

Elhagytuk ezt a szomoru helyet
S a partján át olyan homályba léptünk,
Hogy alig láttunk tíz lépésnyire.
Ekkor egy kürthang rázta meg a földet,
Erősebb hang a menydörgés zajánál.
Arra néztem s úgy rémlett, mintha tornyok
Sötétlenének itt mindenfelé.

— Micsoda föld ez, mondd meg, mesterem?
— Megmondom, nehogy a való meglepjen,
Mert tévedésbe ejt a szürkület:
Az óriások tömlöce e hely.
S mind kútban ül, egész a köldökig.

Hogy közeledtünk, félelem fogott el:
Mint erős várnak bástya-tornyai,
Úgy itt a parton toronymagasságu
Nagy emberek voltak mindenfelé.

Már látható volt egyik szörnyű arca,
A temérdek test, rettentő tagok.
A természet helyesen cselekedte,
Hogy abbahagyta ezeknek szülését

— *Rafel mai ameh zabi almi!*
Így dörgött egyik, hogy a szája mozdult.
(Ilyen száj nem szólhat sohaszelíden!)

— Vén fajankó, — szólt neki mesterem, —
Ha épp dühös vagy, fujd ki kürtödön,
Vagy ha elméd már annyira ködös,
Hogy nem találod, tapogasd magad
S ha ráakadsz a kötélre, azon
Csusztasd kezed, míg kürtödhöz nem ér.

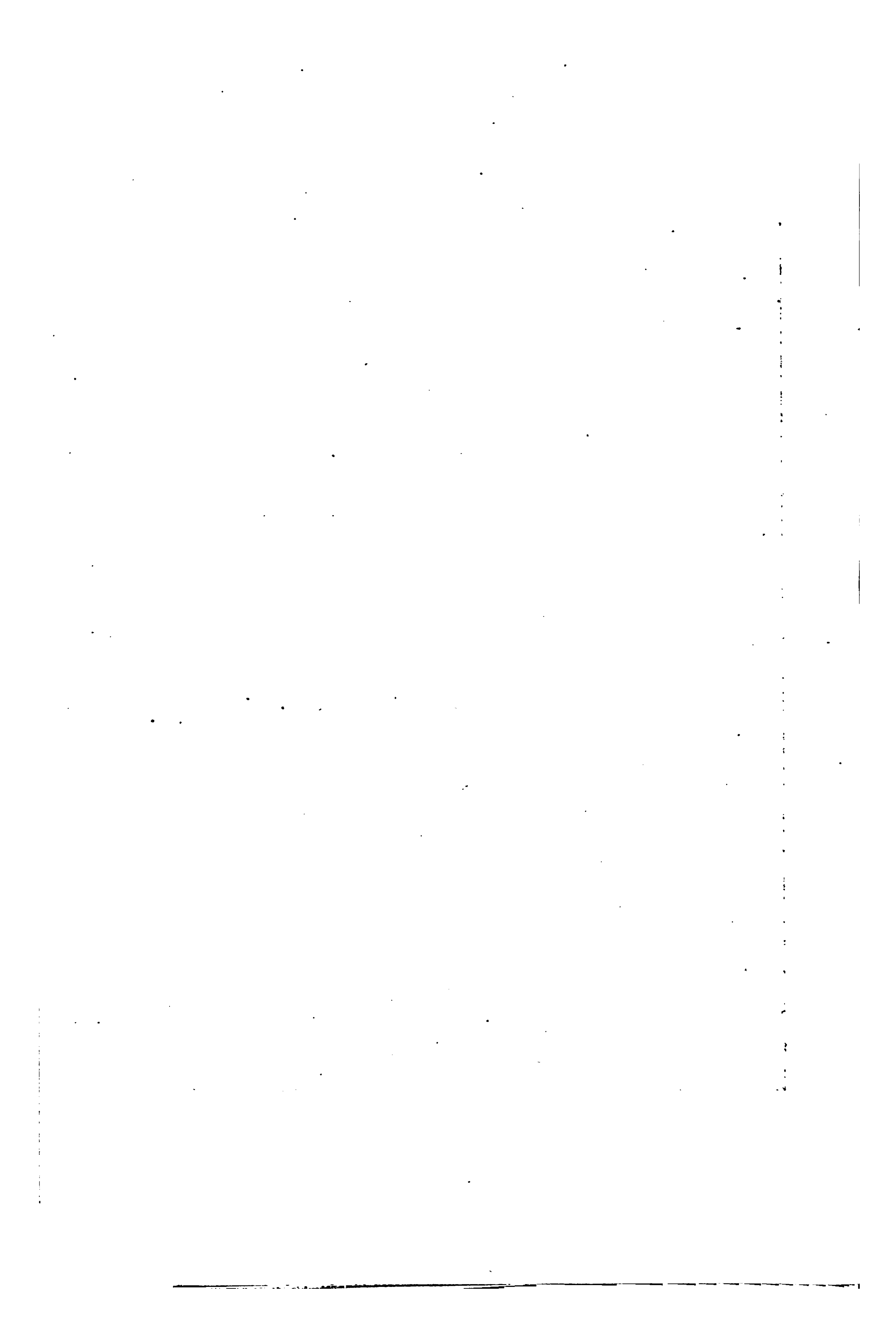
— Ez itt Nimród, — szólt aztán énnekem, —
A ki a híres tornyot építette,
A melyen a nyelv megzavarodott.
De kár vele az időt vesztegetni,
Neki akármi nyelven szólanál,
Nem érti meg, s mi sem érthetjük őt.

Jó hosszu ut vitt el a másikig,
Ez még vadabb és még tömérdekebb.
Hogyan tudták e szörnyet megkötözni!
Mert a nyakától kezdve mindenütt
Erős vaslánc csörömpölte körül,
S a mellére a balkezét fogá,
A hátára meg jobbját csatolá.
S e vaslánc ötször vette őt körül.

A mester szólt, mielőtt kérdezém:
— E dölyfös, Jupiterrel szembeszállt,
S hegyet hegyre dobálva, így akart

*. . . Ugy rémlett, mintha tornyok
Sötétlenének itt mindenfelé.*

Az ég ellen ostromot kezdeni.
A neve Efialtesz, s akkoron
Az óriások oly had voltanak,
Hogy remegtek tőlük az istenek.
De most nézd meg erőtlen karjait,
Mozdúlni sem tud egyik keze se.

— Ha lehetne, — feleltem, — látnom Briareoszt,
Kit mérhetetlen testnek mondanak.
— Az messze van, és mint ez lánc között,
S csupán azt látnád, hogy arca vadabb;
Hamarabb érjük itten Anteuszt,
Ki szól velünk, és megkötözve sincs,
S ki bennünket letészen a fenékre.

Földrendülés nem volt még oly erős,
Mint most hogy Efialtesz rázkodott.
Megrázkodott, — hogy láncait lerontsa.

A haláltól nem féltem úgy soha,
Mint most ahogy a félelem elállt.
S ijedtemben tán meghalok vala,
Ha nem látom, hogy lánca nem szakadt.

Elértük nemsokára Anteuszt,
A ki szintén torony gyanánt sötétlett.
— Óh te, — szólt Virgil, a ki egykoron,
A völgyben, a hol Hannibal futott,
Oroszlánt fogtál ezret egymagad,
S győzelmet vettél volna az egen,
Ha testvéridhez állasz akkoron,
Légy hozzánk jó: tégy minket itt alá,
Hol a hideg a Kokitoszt fogyasztja.
Ez élő itt jó hiredet viszi

A világba, a hová feljutand. —
Hajolj le hát, s ne fintorítsd pofád.

Az óriás keze hozzánk lenyult.
Virgil szólt:
— Jer, hadd karoljalak át.

Mint a firenzei görbe torony
Mikor rajta felhők vonulnak át,
Olybá tünt fel nekem ez óriás,
Hogy lehajolt; de én e pillanatban,
Jobban szerettem volna más utat.

Azonban ő gyöngéden vett tenyérbe
S vitt míg egymást Virgillel átkaroltuk,
S letett a mélybe, a hol Lucifer
Az örök jég-taván uralkodik,
S alig hogy letett, fölemelkedett,
Mint a hajónak magas árboca.

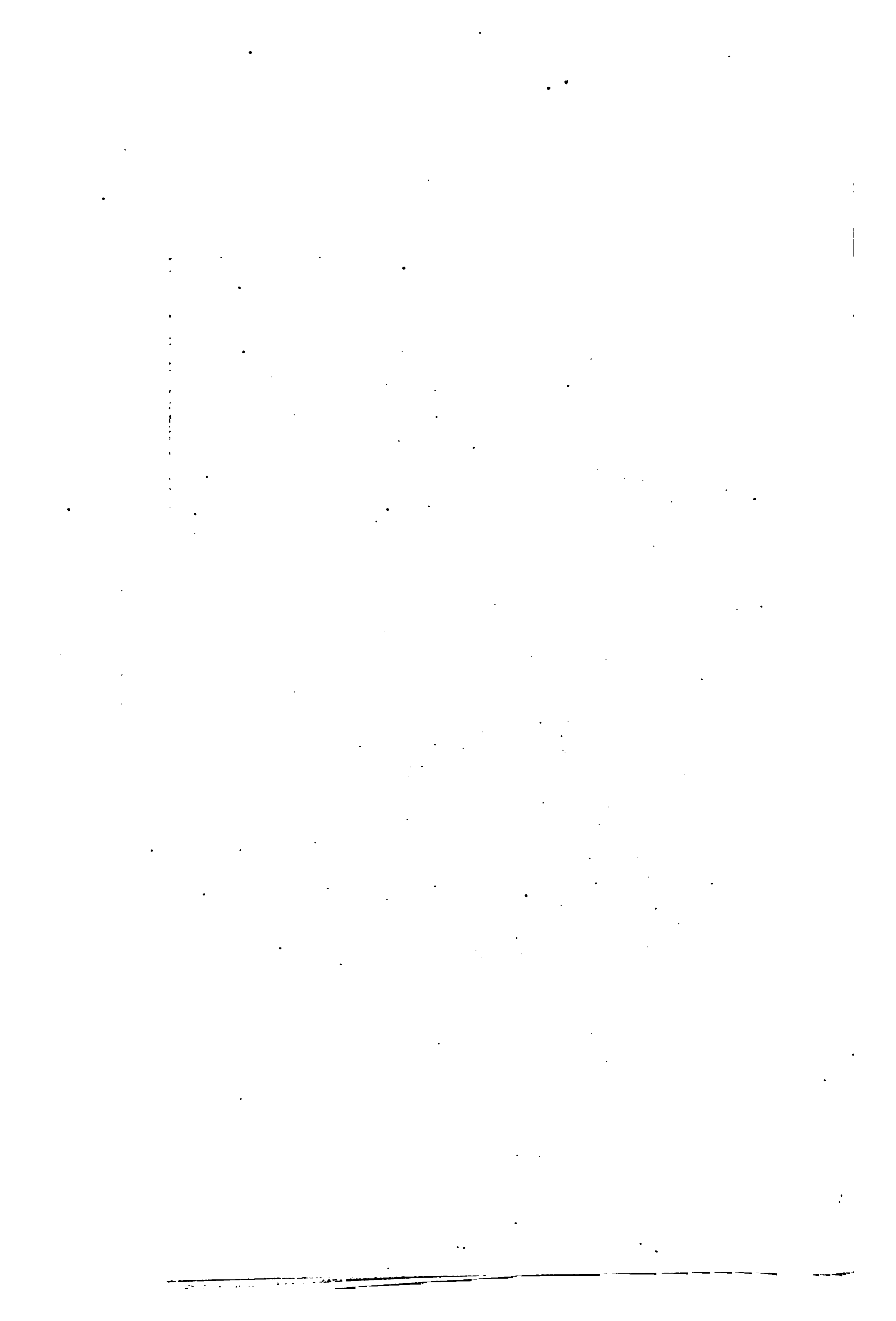
*

A zord s rekedt szók nagy rakása kéne,
Hogy e kegyetlen nagy gödört leírjam
A mely fölött áll az egész pokol,
S talán nem oly nyelv, mint a milyenen
Apát, anyát tudunk szólítani.
Óh sok gonosz nép ezen a helyen
Inkább birkák, kecskék voltatok volna,
Hogysem embernek szült a földanya!

Ahogy leértünk a sötét világba
Az óriásnak lábai alá,
Én még mindig a magas falra néztem,
S magamhoz csupán akkor tértem ujra,
Mikor egy hang fájdalmasan kiáltott:

. . . Szerteszéjjel a jégben
Elkékült-zöldült arcu emberek.

— Vigyázz a lábadra, és ne tapodd
Mi elcsigázott megdermedt fejünket!

Ekkor láttam, hogy lábaim alatt
Átlátszó jég van s én azon megyek.
A Duna télen nem takarja be
Nagyobb jéggel folydogáló vizét,
Sem a Don ott a hideg ég alatt,
Mint itt volt jéggel bevonva a tó.
Megbirt volna hátán egy hegyet is.
S mint a béka az aratásidőben
Fejét a vízből kitartva brekeg,
Így voltak, itt szerteszéjjel a jégben
Elkékült-zöldült arcu emberek.
Fogukat összeverve úgy vacogtak,
Mint a gólya, a mikor kelepel.
Arcát lefordította mindegyik.
Szemükből köny, ajkukról pára jött.

Itt kettő, fejjel egymáshoz hajolva.
Oly szorosan, hogy hajuk egybecsapzott,
S a szemük le mintha a mélybe nézne.

— Kik vagytok — kérdém, — a kik annyira
Ragaszkodtok egymáshoz e helyen?

A két ember fölemelte fejét.
Szemükből a hogy hullton hullt a köny,
Mostan az ajakukra csöpögött,
És minden csöpp legott meg is fagyott.

Hogy egymás arcát mégis meglátták,
Úgy összecsaptak, olyan vad dühvel,
Mint bakkecskék, ha ütnek homlokot.

Egy lélek, kinek fülét a hideg
Úgy megvette, hogy mellette feküdt.

Fejét aláhorgasztva, felnyöszörgött:
— Mit nézel minket! Ez a két bolond
Két egytestvér: Albertó fiai.
Mint életökben agyarogtanak,
S egymást megölve jutottak ide,
Úgy itt is az az örök végzetük.
Hogy a dühök mindig egymásra mérged.

S láttam még itt ezernyi más fejet,
Kik a fagytól oly formát vettenek,
Hogy inkább ebnek tüntek föl nekem.
S ez olyan irtózással tölte el,
Hogy most is fázom, ha rágondolok.

A mint így mentünk a jég közepén,
Az örök árnyékban reszkettem én,
S véletlenül, hogyan hogysem esett:
Lábammal egynek arcát megütém.
Felzokogott, és így kiálta rám:
— Miért rugtál meg ember! Mondd miért?
Ha nem Mont-Apertiből jössz e helyre,
Hogy még tetézd boszúddal kínomat.

— Mester, — mondám, — engedj megállanom
Meg kell tudnom, ki ez az atyafi.

S a szitkozóhoz lépve kérdezém:
— Ember ki vagy, ki igy őttesz-kiáltasz?
— Te mondd, ki vagy, ki úgy megrugtad itt
Az orcámat, hogy élőn sem szívelném.
— Én élek még, és javadra lehet
Ha jóhíred beírom verseimbe.
— Ellenkezőleg: nem kivánom!
Eredj innen, és többé ne boszants!

Ekkor megragadtam az üstökét:
— Vagy megmondod rögtön, mi a neved,
Vagy egy hajszál se marad fejeden!
— Nem mondom meg, tépjed bár a hajam,
És rugdosd bár akárhogy a fejem!

A haját már a kezemre csavartam
S a markom hajszálakkal volt tele,
S ő a szemét lehunyva ugatott,
Mikor egy másik így kiáltá át:
— Hé Bokka, mit ugatsz te, mi bajod!
— Hallgathatsz már, feleltem, mit beszélnél
Gyalázatos gaz hazaáruló!
Viszek rólad hírt, minőt érdemelsz.

Már jó távol jártunk ez árulótól,
Midőn egy lyukban látom, két alak
Úgy áll, hogy egyik a másik fejét
A magáéval csaknem eltakarja.
S miként az éhes kenyért faldokol,
Úgy falja-rágja ez a másikat,
A nyakszírt és a koponya között.
— Mért teszed ezt? — kérdém, — mi vad gyülölség
Dühít ez ellen e bús helyen is,
Mert ha jogos panaszra van okod:
Elmondom fenn, miben volt igazad.

Fölemelte fejét a bűnös erre,
S a száját annak haján megtörülve,
Felelt:
— Elmondom, noha nagynehéz
Szívem fájdalmát megujitanom,
De ha mag volna a gyűlöletem
S gyalázata kelne ez árulónak,
Beszélnék én mindig, ha sírva is.

Hogy te ki vagy, nem láttalak soha,
A kiejtésed Firenzére vall,
És így tudod nevem, ha említem:
Én ama Ugolino gróf vagyok,
S ez átkozott itt Rudsieri érsek.
Az ő gonosz gyanuja vert a bajba
S tudod bizonynyal, hogy megöltenek.
De azt nem tudjátok, se te, se más,
Minő kegyetlen volt a mi halálunk.
Hallgasd meg, aztán itéld meg magad
Mit érdemel az emberarcu szörny.

A tornyot, melybe engem záratott,
Az Éhség-tornyának hívják ma is,
S utánam is kerül abba lakó.

Egy nyílás fenn a börtön magasán
Mutatta mint megy a nap nap után, —
Mutatta, nékünk több hónapon át,
Midőn egy álom letépte jövendő
Borzalmas szörnyű végünk fátyolát.

Ez úgy tünt fel mint uram s mesterem
S egy farkast űzött, s annak kölykeit,
A Piza mellett magasló hegyen,
Rájok uszítva éhes ebeit.
S a kitanult sovány dühös ebek
S a felbérelt. vad hajtóemberek
Körülvették a farkast s fiait.
Láttam mi véget ér a hajsza itt:
A farkas-apa megállt, s fiai
Pihegve és remegve lerogyának,
Rájok rohant és szétszaggatta őket
A sok kegyetlen, vérre szomjas állat.

Hajnalodott, a mikor felocsudtam.
A fiam a sötét börtön-zugban
Kenyérért sirtak, és szöpögtek.

Kegyetlen vagy, ha szíved nem esik meg
E vérlázító bús történeten,
S ha sírni nem tudsz ember én velem!

Mind ébren már, és közel az az óra,
Mikor ételt szoktak adni nekünk.
De most az álom ujjától aggódva,
Mindannyian fázunk és remegünk.
Alattunk zaj: nehéz kopácsolások . . . . .
Beszegezték az ajtónkat az ácsok.

Fiaimra meresztem a szemem,
Egymást ölelve sirnak csendesen.
Én nem sirok: kővé dermedve ott
Ülök köztük, mint eleven halott.
Anzelm szól, könyes szemmel nézve rám:

— Apám, hogy nézel? Mi bajod apám?
S én még sem sirtam, egy szót sem feleltem,
Hallgattam folyton egész napon át,
Hallgattam folyton egész éjen át,
S hogy uj nap jött, és annak egy sugára
Beszállt s maradt a gyötrelmes bús lakban,
A négy arcban saját orcámot látva,
Fájdalmamban a karomba haraptam.

Ők azt hivén, hogy eszem magamat,
Felriadtak s hozzám futottanak.
S mondák:
— Apánk, egyél meg inkább minket,
Nekünk nem fáj úgy, édes jó apánk

S különben is tetőled a mi testünk,
Legyek tiéd, a mit tetőled vettünk.

Erőt vettem magamon nehezen,
Csakhogy őket lecsendesíthessem,
S az nap s másnap mind szótlanok maradtunk.
Kegyetlen föld! Hogy meg nem nyilt alattunk!
Így értük meg a negyedik napot.
Szegény Gaddómra több nem virradott,
A földön lábaimnál elterülve
Nyöszörgött még, de alig hallhatám:
— Mért nem segítesz énrajtam, apám!

S meghalt.
S a hogy te látsz itt engemet:
Szemem láttára mind a négy gyerek,
Egymás után halt meg az éh miatt.
Elterülve a hideg padlaton.
És én közöttük, félholt magam is,
Ténferegtem, tapogattam vakon, —
A bú az elmém szinte megzavarta, —
Még két napig a nevüket jajgatva,
A kik nekem oly kedvesek valának . . .
De erősebb az éhség mint a bánat.

S hogy befejezte igy a panaszát
Szeme világa torzult égfelé, —
S a koponyába csontig mart belé.

Óh Piza, szégyene s gyalázata
Minden népnek, mely *szi*-t mond igenül*)
Miért, hogy lusták a szomszédaid
Reád emelni büntető kezük,
Hogy dőlnének folyódra a hegyek

*) Az olasz *igen: szi.*

Szeme világa torzult ég felé, —
S a koponyába csontig mart belé.

S fullasztanának vízbe tégedet
Mert ha Ugolinó valóban is
Elárulta fényes váraidat,
A fiai nem voltak vétkesek!

Tovább mentünk az örök jég között
És benne más nép tárult elibénk,
A kik fölemelt arccal álltanak.
Ezek nem sírnak: szemükön a köny
Első kicsordulása megfagyott,
S fátyol gyanánt hálózta be szemük,

Úgy éreztem, mintha szél fujdogálna,
Noha arcom a hideg megvevé.
— Mester, mondám, honnan fuj ez a szél?
Hiszen itten a pára nem szabad.
— Nemsokára megláthatod magad.
A szenvedők közül egy fölkiáltott:
— Bűnös lelkek, mielőtt eljutnátok
Ama helyre, hol vár a büntetés
Vegyétek le szememről a jeget!
— Ki vagy, — kérdém:
— Alberigo barát.
— Lehetetlen, hogy volnál halva te?
— A lelkem halva, bár a testem él még,
De benne innen egy ördög lakik,
A míg le nem jár életideje.
Mögöttem is im Branka d'Oria
Már évek óta itt, s a teste fenn.

— Miket beszélsz, hisz Branka d'Oria
Eszik, iszik jobban mint valaha
És hát vígan éli az életét.

— Az már nem ő, csupán a teste az,
Mihelyt a lélek érett a pokolra,

Lehull ide s testében ördög él.
De nyujtsd ki hát kezed, s vedd le szememről
A jeget, mely egész vakká teszen.

De én bizony siket maradtam erre,
Hogy is tegyem, hiszen még rám ismerne.

Jaj nektek gonosz genuaiak!
Ti minden erény ellenségei,
Mert itt találtam közületek egyet,
A ki mint élő jár még köztetek!

*

A pokol-király zászlói lengenek
Felénk, — szólt Virgil, — hát előre nézz!

Mint a mikor köd ül a jég fölött,
Vagy alászáll az esti szürkület
S a homályban egy szélmalom forog
Úgy látszott itt egy nagy sötét tömeg.
És én Virgil mögé húzódtam ekkor
A szél elől, mely itt fogas vala.

Már ott jártunk, — és ezt remegve írom, —
Hol a lelkek, mint szálka az üvegben
Egészen benn a jégben voltanak
Egyik feküdt, oldalt dőlt benn a másik,
Ez fejjel le, és talppal fölfelé,
A másik meg fejjel alá görbülve
A lábáig, s meghajtva mint az ív.

Mikor már jóelőre mentünk, mesterem,
Megmutatta a Sátánt, a ki hajdan
Szép volt, — és elém állva, szólt:

— Im, itt van Diz*) és most az ideje,
Hogy alaposan össze szedd magad.

A félelem itt hogyan gyengített el,
Ne kérdezd, azt leírni nincs erőm,
Csak azt mondom: félholtan álltam ottan.
A fájdalom-világ királya mellig
A jégben volt, és így is oly temérdek,
Hogy hozzá képest minden óriás
Olyan kicsiny, mint én az óriáshoz.

Mily csudaszörny: a fején három arc.
Az elöl látszó borzalmas vörös,
A másik két arc mindjárt e mellett,
Egyik sápadt fehéres, sárga szinü
S a harmadik barna, mint a fahéj.
És minden arca alatt két erős
Denevérszárny mozgott minduntalan.
Nincsen hajón vitorla ekkora,
Mint volt csak egy a szárnyai közül,
S ezekkel vert három féle szelet,
A mitől itt a fagy keletkezett.
S ez óriás fej mind a hat szemével
Úgy könnyezett, hogy állán csepegett le
A köny, s a szájának véres tajtéka.
S a hogy a kendertiló fel s lejár
Úgy mozgatá rémítő fogsorát,
És azok közt egy-egy elkárhozottat
Három szájában, hármat összesen.
Az elsőn immár bőr is alig volt
Nyersen vöröslött szenvedő husa.

— Az ott, — mondá Virgil, a ki derékig
Benn van, s a lába kivül kalimpál,

Lucifer. *)

Az ott·Judás, Judás Iskariót.
És az meg ott, ki annyira vergődik
A fekete arc szájában: Brútusz.
S az az izmos, nem más mint Kassziusz.
De menjünk, mert beállt immár az éj.

A mint rendelte: átkaroltam őt
S ő felragadva mint a gyermeket,
Mikor két szárny épp szétterjeszkedett
A sűrű szőr és jégcsapok között
Mindig lejebb és lejebb szállt alá.
Midőn már ott jártunk, a hol a comb
A lágyékoknál puha völgybe vész,
Virgil úgy fordult a lábak felé
Mint a ki fölmegy és nem lefelé.
Azt hittem, visszatérünk a pokolba
És ő lihegve így szólt:
— Jól fogózz,
Mert ily lépcsőkön hagyhatjuk csak itt
A gonoszságnak undok völgyeit.

Aztán kilépett egy sziklalyukon
És engem annak szélére letett
Én fölnyitva elbágyadt szememet
Láttam a rettentő nagy talpakat,
A mint az égnek tartá Lucifer.
Elámultan és megdöbbenve néztem,
Hogy indúltam s hová jutottam én,
Micsoda pont az amin átkelénk?*)

— Gyerünk, — szólt Virgil, — hosszu még az ut,
A hajnal elmult.
Homályos szoros
Hasadéknak indított mesterem..

*) A föld középpontja.

— Engedj egy szót, mielőtt tovamennénk, —
Mondám, — mester, hol van a jégvilág?
Hogyan van fejjel lenek az forditva?
S hogyan lett ilyen korán virradat?

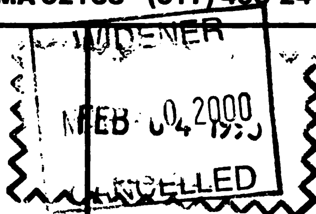
— Te nem tudod, — felelte, — hol vagyunk
A középponton túl, s így szembe azzal,
A hol magadat lenni gondolod.
Itt reggel van, és este van amott.
És Lucifer úgy áll mint azelőtt.
Ezen az oldalon zuhant alá
Mikor az égből őtet levetették.

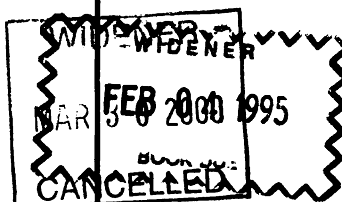
Mentünk, mentünk mindinkább fölfelé,
A pihenéssel semmit sem törődve,
Egy sziklák között csorgó kispatak
Mutatta: ez már a szelíd világ.
S a nyilás mindig tágabb, szélesebb
Az örök égnek látszik egy darabja:

S rajt tündökölnek csillagezerek.

— VÉGE. —

3 2044 013 642 616

WIDENER
FEB 04 2000
CANCELLED

WIDENER
FEB 04 2000
MAR 3 0 1995
CANCELLED

